

СЛОВО

Без мови немає нації!

Прогнози

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

37 (1037), 12—18 вересня 2019

Фото з сайту президента

З московських «обіймів»

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Хоч обмін ув'язненими є темою № 1 в українських ЗМІ, проте не можна забувати про явні й приховані небезпеки, пов'язані з тим обміном. Адже наші моряки повернулися з московської неволі не у статусі вільних людей, як то наказував Росії Міжнародний морський трибунал, а у статусі людей, щодо яких не закриті кримінальні справи. І Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Людмила Денісова особисто зобов'язалася, що українські моряки будуть з'являтися на виклик російських прокурорів і суддів.

Небезпеки пов'язані й з тим, що нинішній президент, як він сам заявив в інтерв'ю, присвяченому 100 дням його президентства, не схильний повністю дослухатися до порад досвідчених дипломатів. Не можна виключати, що також із різкою реакцією В. Зеленського на пораду МЗС не телефонувати Путіну (розмова відбулася 7 липня) пов'язана заява (озвучена 14 серпня) заступниці міністра закордонних справ Олени Зеркаль про її бажання піти з МЗС...

Як і можна було очікувати, коментарі різних українських політиків з приводу повернення першої групи українців з московських катівень були різними. В. Зеленський після посадки в Борисполі президентського лайнера з бранцями Кремля заявив:

— Я маю підтвердити, що я, як президент України, і президент Росії Воло-

Довгоочікуване повернення українських бранців з московського полону — радісний момент не лише для рідних і близьких. У соціальних мережах це звільнення вітають не лише беззастережні прихильники нинішнього президента України, а також його опоненти. Бо є ситуації, коли люди здатні стати вище політичних поділів.

димир Путін зробили все, що пообіцяли, і зробили це, не змінюючи на ходу наших домовленостей.

Однак тут є нюанс. Ми не знаємо, про що конкретно у ході другої телефонної розмови (7 серпня) домовився президент України з диктатором РФ. В. Зеленський сказав, що він не має права казати нації, державу якої очолює, про що вони домовилися. Нині відомо, що президент України погодився віддати Росії ключового свідка збиття малайзійського пасажирського авіалайнера злочасного рейсу МН17 Володимира Цемаха. Після серпневої розмови Зеленського і Путіна у пресі, з посиланням на російські джерела, з'явилася інформація, що Росія домагається особливого статусу для Донбасу, недоторканності для учасників терористичних угруповань, яких 19 квітня 2019 року В. Зеленський називав партизанами...

Президент України вирішив, що українській нації на треба знати, чи ці питання були предметом телефонної розмови з Путіним, а якщо так, то чи було сказано Путіну тверде «ні», чи, може, було знайдено взаємоприйнятний «компроміс», який українці сприймуть як зраду?

Багато тривоги викликає питання подачі дніпровської води до Криму, яке має прихильників у середовищі Зе-команди. В одному з російських блогів ставилося питання, чи в «обмінному пакеті» був лише Цемах, чи й питання подачі води до Криму стоїть там? Ми знову не знаємо, чи це видавали бажане за дійсне, чи, може, це було предметом перемовин Зеленського і Путіна? Чому нам того не кажуть? А раз не кажуть, то щось приховують... Невже — зраду? Така констатація-запитання дуже часто зустрічається у соціальних мережах.

Її категорично відкидає п'ятий президент України, який причетний до звільнення не 35 осіб, а 100 разів по 35. І коли він це робив, то пропагандистська машина, яка вела Зеленського до влади, називала зустріч президентом звільнених з полону людей «піаром на полонених». А нині зустріч Зеленським звільнених бранців Кремля вона називає проявом державної турботи і відповідальності президента. І цей момент є передусім виявом глибокої деморалізації і нинішнього політичного класу, і частини журналістського середовища.

Закінчення на стор. 2

Матриця нашої пам'яті

«З пам'яті дзеркала» — третя книжка великого майстра не лише біографічного жанру Михайла Слабошпицького завершила своєрідний цикл його авторської мемуаристики. Днями в Національному музеї літератури відбулася презентація цієї справді титанічної і надзвичайно актуальної для сучасників праці. «Ми навіть поки що не усвідомлюємо, — сказав лауреат Шевченківської премії В'ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, — на який рівень вона виходить. При цьому я кажу не про рівень літературний (всім відомо, яке у Михайла Федотовича прекрасне слово), а на рівень взагалі осмислення нашого буття».

Напівжартома, напівсерйозно, відкриваючи презентацію, Юрій ЦЕРБАК зауважив, що він помітив таку тенденцію чи знак: всі презентації Слабошпицького відбуваються в новій історичній епосі.

Закінчення на стор. 9

ЗАПОРІЗЬКА СІЧ ЧИ ДІСНЕЙЛЕНД?

4-5

МІСІЯ ОСВІТИ І ОСВІЧЕНОСТІ

8-9

ЛУВР ЗАЗДРИТЬ НАШІЙ ШКОЛІ АКВАРЕЛІ

14

Закінчення. Початок на стор. 1

3 МОСКОВСЬКИХ «ОБІЙМІВ»

Для мене подиву гідним є те, що 5-й президент України, машиною брехні відсторонений від влади, жодного разу публічно не виявляє образи за всі приписувані йому “піари”, а кожну подію оцінює крізь призму державних інтересів. Не залишилося поза його увагою й звільнення українців з путінської тюрми. Він, по суті, виправдовує компроміс, на який пішов Зеленський:

— Як п’ятий Президент України, причетний до звільнення тисяч наших співвітчизників, знаю, що простих і лінійних рішень тут не буває. Пишаюся тим, що виборене нами ще навесні рішення Міжнародного морського трибуналу приперло Путіна до стіни і спонукало нарешті звільнити наших героїв.

І дає пораду нинішній владі:

— Сьогоднішній піднесений настрій не повинен нас розслабляти. У нас попереду виснажлива боротьба з запеклим ворогом України, сильним і підступним.

Однак, як бачимо, влада не дуже схильна до сторонніх порад. Володимир Зеленський після повернення в Україну бранців заявив: “Мені здається, ми всі зробили перший крок. Він був дуже складним. Ми знаємо, що робити далі”.

Справді знаєте? А старі європейські демократії не знають, як покласти край нахабству Путіна. А тут, окрім нахабства північного сусіда, можуть виникнути проблеми, пов’язані з наслідками видачі Росії ключового свідка збиття Боїнга рейсу МН17. Вони можуть бути несподіваними.

Президент Володимир Зеленський та його друг дитинства, а потім керівник “Кварталу-95”, голова СБУ Іван Баканов прямо на летовищі переконували журналістів, що питання обміну Цемаха було погоджене з європейськими політиками. За їхніми словами, через питання звільнення цієї особи міг зрватися обмін між Україною і РФ.

— Я не називатиму прізвища європейських лідерів, — сказав він, — з якими ми проговорили час для всіх слідчих дій. Ми все це зробили. Все, що від нас попросили. Це було складно.

Логіка підказує, що насамперед це питання мало би бути погоджене з Нідерландами. Якщо так, то як же тоді ро-

зуміти, що Нідерланди відразу після, як ми вже знаємо, політичного рішення суду, формально зачитаного суддею на камери, стали вимагати від України не видавати Росії свідка у справі збиття малайзійського Боїнга? Як тоді розуміти дуже різку, по суті, опозиційну до президента заяву посла України в Європейському Союзі Костянтина Єлісеєва? Він на своїй сторінці у Твіттері написав: “Звільнення Цемаха — жорстка умова Путіна (для звільнення полонених), а я не можу вчинити інакше” — це дуже слабкий і небезпечний аргумент. Я його вже чув. У Вільнюсі. Від Януковича, коли він розповідав лідерам ЄС, чому не зможе підписати асоціацію. І це була не просто помилка”.

Як пам’ятаємо, вже за кілька днів після листопадового Вільнюського саміту ЄС (2013 року) в Києві почався історичний європейський майдан, який переріс у Майдан Гідності.

На думку дипломата Єлісеєва, сценарій, за яким діє нинішня влада, стає дедалі небезпечнішим: “Подвійний виграв Путіна — усунення ключового свідка щодо МН17 і знищення довіри до України. Очікувано мати проблеми з Нідерландами і ЄС. Попереду демарші й потужний удар по міжнародній довірі. І подарунок тим, хто виступає за скасування санкцій проти РФ”.

Дізнавшись про “рішення” суду щодо Цемаха, я написав у Facebook, що це “рішення” “є глуфом над пам’яттю жертв збитого з дозволу монстра-путіна та над родинами жертв того злочасного рейсу”. Тому світ дивитиметься на Україну як на державу безвідповідальності нації.

Один з генералів, коментуючи моє трактування проблеми, написав: “Насправді дилема непроста. На одній чаші терезів — конкретні живі люди, бранці, що роками поневіряються в москальських тюрмах. На іншій — міжнародні зобов’язання держави, пряма зацікавленість, щоби у збитті МН-17 визнали Московію, наслідком чого були б санкції, позови, компенсації — крок до її розвалу. А значить — збереження десятків тисяч життів у майбутньому. Та навіть більше — нашої державності”.

Я б обрав друге. Але й розумію тих, хто обере перше...”

Так сталося, що у момент, коли у Борисполі сів літак з путінським в’язнями (тоді я ще про це не знав), я зустрів знайомого дипломата і ми заговорили про міжнародні наслідки рішення київського суду стосовно Цемаха. Він вважає, що моє інтуїтивне побоювання щодо негативних наслідків має підстави.

І сказав шокуючу річ. “Обмін” за варіантом Путіна — класичний приклад забороненої усіма нормами міжнародного права торгівлі людьми. Це абсолютно недопустимо у міждержавних відносинах.

Але ж Ізраїль це широко практикує, — сказав я. (За лічені хвилини на цей же аргумент опирився в Борисполі президент).

Мені пояснили, що немає жодного випадку, щоб Ізраїль з якоюсь державою вів обмін людьми. Перемовини держави про обмін (або викуп) допускаються лише з терористичними організаціями, для яких ніяке міжнародне право не існує.

— З цього випливає, що сучасна Росія є терористичною організацією-державою, — кидаю репліку.

— Зрештою, багато дій сучасної Росії підпадають під критерії терористичної організації...

Мій співрозмовник звернув увагу на ще два нюанси “обміну” по-путінськи. Щонайменше половина тих, кого Україна видала Росії, на чолі з Цемахом, це де-юре громадяни України. Конституція суворо забороняє видавати громадян України іншій державі. Є сумніви, чи у цій гарячці була оформлена процедура виходу з громадянства України.

Окрім політико-правого аспекту є ще моральний. Ніхто з тих, хто ухвалював рішення щодо “обмінного пакету”, не може дати гарантій, що обмінні особи за місяць-два не шезнуть за загадкових обставин як небажані свідки злочинів Путіна.

Отже, те, що ми нині називаємо у ЗМІ радісною подією, може стати проблемою для України. Насамперед — зменшення уваги до України з боку Заходу. І дедалі нахабніші домагання Росії щодо України. У цьому переконує аналіз російських теле-

матеріалів про “обмін”. Коли в Україні зустрічали кремлівських в’язнів як героїв, за участю перших осіб держави, то в Росії своїх “звільнених” зустрічали в порожньому аеропорту. У матеріалах говорилося, що було звільнено журналіста Кирила Вишинського й “інших”. І не лише нікого з “інших” не назвали по імені, а й не допустили, щоб вони потрапили у кадр навіть здалеку. Важко сказати, чи вони для Путіна остаточно списані “матеріал”, чи частина з них — “матеріал” для повторного використання.

Вся увага була на Вишинському. Його колега з індустрії брехні — скандально відомий Дмитро Кисельов уже встиг “розчулити” росіян, дзвонивши, як то “бідного” Кирила в київській тюрмі катували. Аби його пожаліти, до аеропорту приїхала уповноважена з прав людини Тетяна Москалькова. Враховуючи, що мала вона лише один букет квітів, то “інших” якщо й зустрічала, то без особливих сантиментів.

Москалькова сказала, що 7 вересня відкрився новий розділ у російсько-українських відносинах, чим задала тон розмові про них. Розмову продовжив голова Комітету у міжнародних справах Держдуми РФ Леонід Слуцький. Він сподівається, що в Україні закінчився час русофобської “хунти”, а настає час нормалізації і зближення з Росією. Він свідомий, що у світі є сили, які старатимуться цьому завдати. “Але ми, — говорив шовіністичний калібр російської політики, — засобами парламентської дипломатії намагатимемося нейтралізувати ці впливи”. Ці слова — прямий наслідок червневої зради України в Раді Європи.

Отже, Україна входить у дуже непевний час. Якщо раптом з’ясується, що Володимир Зеленський у телефонних переговорах з Путіним пішов на якісь недопустимі поступки, нас чекає велике потрясіння. А якщо виявиться, що Росія не отримає того, що очікувала, то спробує дестаблізувати ситуацію, звалити Зеленського. Росія знову надто нахраписто скалить зуби на Україну, ховаючи свої апетити в обгортку “нормалізації відносин”.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Старт естафети 30-річчя РУХу

8–10 вересня — важливий ювілей. 30 років тому було створено Народний Рух України. Могутню народну національну силу, яка об’єднала сотні тисяч українців на боротьбу за незалежність і демократію, яка відновила незалежність і стала на довгі роки виразником української національної ідеї.

Вечір “Рух — це життя”, присвячений 30-річчю створення Народного Руху України, відбувся у Полтаві, де зібралися учасники тих історичних подій. Вони вітали один одного зі славним ювілеєм, ділилися спогадами про боротьбу за Незалежність України у 1989–1991 роках, про велелюдні мітинги, про Установчий з’їзд Руху у вересні 1989-го, про масштабний студентський виступ “Революція на граніті”, про перші рухівські заходи у Полтаві та містечках області з відродження національної символіки, популяризації української історії, мови, культури. Промовляли перший голова Полтав-

ської крайової організації НРУ Олександр Келим, перша голова управи Зоя Коваленко, депутат Верховної Ради попередніх скликань Юрій Бублик, громадська активістка Олена Терник, перший голова Руху Нових Санжар Василь Дробиняк, активісти товариства “Просвіта” та ін.

Кандидат біологічних наук Олександр Чирков зосередив увагу присутніх на ролі культурологічного клубу “Рідне слово”, що був ідеологічною предтечею рухівських структур на Полтавщині і створювався з ініціативи дисидента-шістдесятника Миколи Кульчинського.

Учасників зібрання привітав перший заступник голови Полтавського ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, регіональний представник Українського інституту національної пам’яті в Полтавській області (співробітник Північно-Східного міжрегіонального відділу УІНП) Олег Пустовгар, який вступив до НРУ ще у березні 1991 року і очолював обласну організацію у 2005–2009 рр. Він поділився спогадами про рухівські мітинги у місті Гадяч, підняття синьо-жовтого прапора над Верховною Радою 4 вересня 1991 року, приїзд В’ячеслава Чорновола до Пирятина і Гадяча.

Олег Пустовгар наголосив:

— З ініціативи УІНП 2015 року Верховна Рада ухвалила закон “Про правовий статус та вшанування пам’яті борців за незалежність у ХХ столітті”. Цим документом ціла низка організацій, починаючи з Української Центральної Ради і закінчуючи Народним Рухом України (до 24 серпня 1991 року), законодавчо визнана суб’єктами боротьби за відновлення державної незалежності України. Тож з огляду на це буде ініційовано перед Полтавською облдержадміністрацією відзна-

чення 30-річчя Руху на державному рівні. Плануємо перегляд документального фільму “Рух. Полтавські сторінки” та зустріч з упорядниками книги “Полтавщина — шлях до незалежності”, яку видано за підтримки ОДА”.

— Минуло 30 років, але загрози нашій державності нікуди не зникли, лише загострилися, — підсумував Олег Пустовгар. — Російсько-українська війна за незалежність триває, тому нас чекає чимало роботи з деокупації свідомості багатьох співвітчизників. Втім, наша праця не минула даремно. Процес творення єдиної громадянської нації на основі українського культурного коду пришвидшився. Багато речей, за які ми боролися в буремні 90-ті, під час Помаранчевих подій і Революції Гідності, втілювалися у життя. Це і декомунізація, і закон про мову, і захист українського культурного продукту.

На завершення учасників зібрання, ветеранів боротьби за незалежність України поч. ХХ століття нагородили почесними грамотами Полтавського обласного громадського комітету з відзначення 30-річчя НРУ.

Осип ЯКИМЧУК

До проблемних питань сучасних відносин належить українська заробітчанська еміграція у Польщі. Точніше, її політико-соціальна і моральна кваліфікація. У Польщі офіційно працює більше 1 мільйона 200 тисяч громадян України. І те, що вони знаходять там працю, називається актом доброї волі Польщі щодо України. Зовсім недавно на польському телебаченні я почув коментар, що в одній лише Великобританії працює 1 мільйон 400 тисяч громадян Польщі. Цей факт називається інвестицією Польщі в економіку Великобританії, оскільки багато з тих робітників отримали освіту в Польщі. І ослабленням Англією економіки Польщі через вимивання її робочих рук.

Не заглиблюватимусь у деталі цього явища, бо далеко не всі із тих, хто поїхав на заробітки, отримали освіту за рахунок державного фінансування. Проте, сподіваюся, погодитися, що дивно чути різні кваліфікації одного і того ж явища.

Не тільки на рівні мислителів, а й на рівні політиків є потреба з'ясування, хто у Польщі провокує випадки українофобства. Інколи вони мають трагічні наслідки. Чи за тим стоять лише агенти Кремля, чи не пов'язані з ним сутю польськї середовища? Вивчення процесів у Галичині від 1914 року, коли по-різному утруднювалося вшанування 100-річчя Тараса Шевченка, коли руйнувалися встановлені в його честь пам'ятні знаки, до 1939 року переконує, що і відносини українсько-польські, і, можливо, історія Європи була б іншою, коли б у проповіді тодішньої Римо-Католицької Церкви більше було про любов до ближнього, а менше про пропаганду гасел “honor i ojczyzna” (гонор і батьківщина).

Нині знов ці гасла Церква виводить на перший план. У Польщі від політиків найвищого ешелону чуємо заяви (напередодні візиту президента України до Польщі про це говорив маршалок сенату Польщі Станіслав Карчевський), що для них найважливішим є закриття питання, як вони називають, “gzezi wojskiej” (найвлучнішим тут буде переклад “волинське вирізання”, а не волинська різанина, як це часто перекладають).

При президентові Порошенку польська політична еліта втратила надію завершити його у руслі польських очікувань (визнання українцями названої поляками кількості жертв трагедії та повної відповідальності за неї). Поляки вважали П. Порошенка людиною, з якою важко домовлятися у цьому питанні. Проте виходячи з української позиції, він твердо стояв на її захисті. Тому польська політична еліта, виходячи з власних інтересів — сподівання, що при недосвідченому Зеленському легко буде витискати потрібні полякам рішення (і не тільки те) — з неприхованим ентузіазмом сприйняли обрання Володимира Зеленського президентом України. Президент Польщі вже у ніч оголошення результатів екзитполу — 21 квітня 2019 р. — вітаючи В. Зеленського з перемогою, запросив його прибути до Польщі з візитом.

Друге, вже офіційне запрошення до Польщі новому президентові України було надіслано після його інавгурації. І з того моменту йде відлік часу, що ось-ось буде вирішено питання, які ос-

Зроблено серйозну поступку

Кожний перший закордонний візит глави держави до іншої країни є знаковим. Польща не виняток. Тим паче, що у відносинах обох країн накопичилося багато проблем. Вони стосуються не лише історичних питань (особливо періоду 1943—47 рр.), яким у Польщі присвячують нині багато уваги.

танням часом українці “блокували”. Уже згадуваний маршал сенату Польщі, який влітку нинішнього року працював на Волині з групою молоді над пошуком та ідентифікацією могил польських легіонерів, які боролися за належність Волині до Польщі, 17 серпня заявив у коментарі польському телебаченню, що вже незабаром українську заборону на польські ексгумації на польських похованнях на Волині буде скасовано.

Польські пошуки поховань борців за польськість Волині тривають уже понад 20 років. У них, було сказано у репортажі польського телебачення, бере активну участь місцеве населення. Приїжджі поляки кажуть, що ці відновлені могили є для них місцем шани і пам'яті.

Планований ще з травня 2019 року перший візит президента України до Польщі відбувся у рамках його дводенної офіційної поїздки (31.08—1.09) до цієї країни. Перший день був днем офіційного візиту, другий — участі офіційної делегації України у заходах, присвячених 80-річчю початку Другої світової війни. Хоч і на другий день В. Зеленський мав зустрічі, не пов'язані з річницею вибуху війни, а як глава держави. Це, зокрема, зустрічі з віце-президентом США.

З вітання у дворі Президентського палацу президентом Польщі Анджеєм Дудою в суботу вранці розпочався перший офіційний візит президента України до Польщі. А. Дуда вітав В. Зеленського з вражаючою перемогою президентського “Слуги народу” на парламентських виборах. Очевидно, що у Варшаві добре знають, що це нашвидкуруч клеєний віртуальний проект, проте такі компліменти — випробуваний спосіб домогтися максимальної податливості другої сторони на сприйняття очікувань першої. Поляки не приховують, що у них є чималі очікування від України.

Про них, окрім вже згаданого С. Карчевського, розповів в інтерв'ю польському пресовому агентству ПАП керівник кабінету президента Польщі Кшиштоф

Щерський. Він наголосив: у Польщі розуміють, що нині, після парламентських виборів, уся відповідальність за українську політику, за події в Україні (а може не лише в Україні. — Ред.) лежить на особі Володимира Зеленського.

За словами Щерського, президенти мали обговорити політичні плани табору “Слуги”. Це стосується питання безпеки, відносин України з Росією, конфлікту на сході України, енергетичної безпеки України та всього регіону. Він додав, що Польща очікує декларації щодо прозахідного ставлення президента України. Судячи з ходу візиту, така декларація була зроблена В. Зеленським.

Президенти, сказав Щерський, також говоритимуть про двосторонні питання, включаючи історичну політику. Потрібно порушити тему зняття заборони на розслідування та ексгумацію жертв конфлікту, похованих на українській території, польською стороною. “Президент буде наголошувати на тому, що вже досягнуті домовленості повинні бути реалізовані, оскільки це створює довіру”, — додав міністр президента.

Ще наприкінці липня радник президента України Микита Потураєв повідомив агентству ПАП, що візит Зеленського до Польщі готував його “сильні ініціативи” щодо покращення відносин між країнами. “Ми хочемо врегулювати всі суперечки. Ми готуємо серйозні зміни та серйозні пропозиції щодо врегулювання історичних суперечок. Наші відносини загалом гарні, але їм потрібен новий імпульс. Це будуть сильні ініціативи”, — говорив відповідальний за відносини з Польщею радник президента України. Однак він не розголошував деталей. Інші джерела, на які посиляється ПАП, казали про плани спільної польсько-української експедиції, яка б займалася пошуком місць поховань поляків на українській території. А також про те, що готуються рішення для взаємного вшанування пам'яті у двох країнах. Чи йшлося про спільний пам'ятник польсько-українсько-

го примирення на українсько-польському кордоні? Про це говорив у Варшаві В. Зеленський.

Подібні ініціативи вже були. Свого часу на перетині кордону України і Росії колишній прем'єр-міністр України А. Кінах хотів будувати спільну білорусько-російсько-українську церкву.. І це повинно було вирішити усі проблеми на міжцерковному ґрунті.

У ході першого офіційного візиту до Польщі президента України, окрім його зустрічі з президентом Польщі (він дав офіційний сніданок на честь президента України), відбулися зустрічі Володимира Зеленського з маршалом Сенату Польщі Станіславом Карчевським та прем'єр-міністром Матеушем Моравецьким.

В. Зеленський заявив, що готовий розблокувати дозволи на проведення поляками пошукових робіт на цвинтарях в Україні. На цьому польські ЗМІ роблять головний наголос, коментуючи візит президента України до Польщі. Хоч це далеко не найголовніша проблема у системі викликів, перед якими стоять нині Україна й Польща. За словами президента Польщі, у ході зустрічі було обговорено багато інших питань: щодо елементів інфраструктурного розвитку, питань транспорту, питань контактів між людьми, а також політики. А. Дуда запевнив В. Зеленського, що він може розраховувати на підтримку, коли йдеться про суверенітет, незалежність та територіальну цілісність України: “Україна повинна повернутися до територіальної цілісності, як це було до 2014 року”. Про це він говорив не лише на зустрічі з В. Зеленським. Під час урочистої промови на заходах, присвячених 80-річчю початку Другої світової війни, А. Дуда нагадав про продовження нацистської окупації радянською та порівняв дії СРСР із нинішньою Росією. Він закликав зберігати санкції проти Росії, поки вона не полишить агресивної політики руйнування світової системи безпеки.

Президент Польщі на зустрічі з президентом України заявив, що хотів би, аби Україна була

ближчою до Європейського Союзу, до НАТО.

Маршал Сенату Польщі С. Карчевський, коментуючи зустріч з президентом України, сказав: “Як Польща, ми були, є і будемо послами України на шляху вступу до НАТО та ЄС; ця дорога для України ще довга, але ми хочемо, щоб вона не залишала її”.

На думку спікера Сенату, розмова із Зеленським є дуже важливою, оскільки визначає політичний клімат. “Я хочу, щоб цей клімат на відкритті наших відносин, на початку президентства нового обраного президента Зеленського був гарним”.

Ця позиція продиктована передусім власними національними інтересами. Нині керівництво Польщі дотримується концепції “подалі від Москви”, яку ми навесні 2019 року так легковажно відкинули. Нині не тільки керівники Польщі докладають багато зусиль, щоб ця концепція залишилася стратегічним напрямом розвитку України.

Окремим моментом перебування В. Зеленського у Варшаві була його зустріч з віце-президентом США Майком Пенсом. Він передав президенту України Володимиру Зеленському привітання з успішним початком роботи на посаді глави української держави від президента США Дональда Трампа, який через загрозу урагану не приїхав до Польщі, де планувалася перша зустріч президентів України і США. М. Пенс сказав, що Д. Трамп вважає час владі Зеленського “дуже сильним стартом”.

Не тільки я задумуюся, чому мільйони українців не бачать “сильного старту” і змін, про які кажуть американці. Пояснення тут просте: усі ці розмови — одна з технологій впливу на амбіційну людину (на нього хоче впливати також і Кремль) з метою збереження України у західній цивілізаційній сфері. А це, у свою чергу, запобіжник від поглинання України Росією, а відтак від відродження в усі віки агресивної російської імперії.

Під час візиту до Польщі президент України зустрівся з представниками бізнесу та українськими студентами у Польщі. На цій зустрічі В. Зеленський заявив, що готовий особисто захищати всі інвестиції в Україну: “Ми вже підготували понад 70 законопроектів. Йдеться про реформу правоохоронної, судової систем. Там дуже багато законопроектів для поліпшення інвестиційного клімату та для бізнесу”.

Під час зустрічі з президентом бізнес був представлений українськими та польськими інвесторами у різних галузях, як-от: промисловість, банківський, фінансовий, будівельний сектори, транспорт, логістика.

А ось чи відбулася традиційна для усіх керівників України зустріч з українською спільнотою у Польщі? Напередодні візиту В. Зеленського у Польщі з'явилася інформація, що нова влада України поки не добачає цієї спільноти.

Повертаючись до головної теми розмови — візиту президента України до Польщі, — виникає запитання: якими ж є підсумки цього візиту? Головний з них очевидний: з українського боку зроблено серйозну поступку. Проте нині не можна однозначно казати, чи це поступка слабкості. Чи, може, той випадок, про який кажуть у народі: “Щоб уникнути суперечки, мудріший поступається дурнішому”? Інші підсумки першого візиту президента України до Польщі являть нам час.

Віталій АБЛІЦОВ

Хортицький виднокіл нам треба якнайскоріше наблизити до сучасності

18 вересня 1965 року Рада Міністрів УРСР прийняла Постанову “Про увічнення пам’ятних місць, зв’язаних з історією запорізького козацтва” (історики відстоюють варіант слова “запорізького” — “запорозького”, орієнтуючись на давню версію написання).

Отже, наступного року можна відзначити 55-річчя важливої ініціативи, біля джерел виникнення якої стояло кілька відомих історичних діячів різного політичного напрямку, насамперед П. Тронько, П. Шелест, М. Кириченко, С. Кириченко (можна додати ще кілька імен, що сьогодні вже позабуті, й сподіватимемося, що з часом відновляться). Всі вони — керівники республіканського та обласного рівнів (були, звичайно, й

Ш. Лесюра

кремлівські “очільники” — той же М. Сулов, котрий запитував комуністичного керівника з Києва П. Шелеста: “А що, в Україні ще говорять на українському мові?”)

За півстоліття історико-культурна цінність Хортиці та спроби увічнити планованого Національного заповідника з однойменною назвою пригасла так, що її майже непомітно і в сучасних історичних дослідженнях, і в нашому політико-суспільному житті.

І це не прорахунок, це трагедія.

Більше того, на моє переконання, коли б 1991 року провідники-самостійники України згадали про Запорозьку Січ на Хортиці та повернулися до урядового рішення 1965 року, то 28-річна історія нашої Незалежності могла б бути іншою; вони б згадали Б. Хмельницького, котрий 1648 року відродив (на жаль, лише на 6 років) українську державу — спадкоємицю Русі-України, створивши непереможне козацьке військо, адже армія — перший гарант державності; але цього не сталося: замість зміцнення збройних сил наші минулі президенти (за винятком П. Порошенка) дозволили їх знищувати, і до 2014 року майже мільйонного війська в Україні не стало; бездатна армія не привела б до анексії Криму та московської агресії в Донбасі).

Закономірно, що в умовах нашої трагічної забудькуватості відзначення 50-річчя Національного заповідника “Хортиця” чотири роки тому відбулося лише на обласному рівні. Ніхто з київських очільників не прибув до Запоріжжя. Відомою особою на урочистій події був лише Надзвичайний і Повноважний посол Канади в Україні Р. Ващук.

Запорозька Січ чи Діснейленд?

Нещодавно засоби масової інформації сповістили, що на офіційних вітчизняних суспільних видноколах з’явилася спокуслива ідея створити український Діснейленд. Є такий розважальний, а головне високоприбутковий парк розваг компанії “Волт Дісней” у Каліфорнії (США). Відкритий він 1955 року. Це справді чарівний світ казок і мультфільмів, який відвідують щорічно мільйони передусім дітей та людей похилого віку.

Коли б місцем реалізації проекту обрали не історичний острів Хортиця у Запоріжжі, то чому б не здійснити цю мрію.

Але!

Коли б ми хоча б потроху наблизилися до рівня життя в Америці, але наша реальність далека від подібних звабливих фантазій, бо більшість вітчизняного суспільства у протигагу крезам-олігархам та нуворишам-плюшкіним, вимушена існувати у світі суперечливих реальностей.

Це по-перше.

А по-друге, Україна — одна з європейських країн, що мають потужний промислово-аграрний потенціал. Ми чи не єдина у світі держава, щедра степові краї якої дарують нам утричі більше зерна, ніж потрібно; ті ж американці здійснили політ на Місяць, реалізувавши утопічні задуми полтавця Ю. Шаргея-Кондратюка; перший персональний комп’ютер винайшов син західноукраїнського американця С. Возняк, котрий, прибувши нещодавно на батьківщину предків, признався: “Я українець. І приїхав до Києва, зокрема, побачити найбільший у світі літак “Мрію”. Перша у світі “Енциклопедія кібернетики” видана 1977 року українською мовою у Києві (її одночасно перекладали в США для англомовного видання).

Та що говорити?

Мобільний телефон, без якого сьогодні важко уявити наше життя, винайшов радіоінженер М. Купер (відзначений нині найвищими державними нагородами США), мати якого народилася в Павлиші на Кіровоградщині, а батько у Сквирі на Київщині.

Україна дала світу понад п’ятдесят лауреатів Нобелівської премії (це більше ніж Польща та Росія разом узяті), але досягли вони своїх успіхів далеко від батьківщини предків.

То що нам треба сьогодні: наполегливо опановувати свою історію, найперше, той період, коли Богдан Хмельницький, його попередники та наступники, маючи потужні збройні сили, виборювали державну незалежність, чи бездумно розважатися, добре знаючи, що Україна за відсутності гідних лідерів за рівнем життя опинилася на одному з останніх місць у Європі?

Та в народі живе ідея створити на історичній Хортиці національний козацький комплекс. Але не за нинішніми провінційними мірками з шоу вершників у різнокольорових шароварах, що тішать місцеву та заїжджу мандрівну публіку, дехто з якої іронічно насміхається з лубочного горе-театру, герої якого “грають” свої бездарні ролі на тлі псевдоісторичних споруд, що здаються виліпленими з пап’є-маше (жованого паперу).

На жаль, навіть свідомі запорізькі товариства сьогодні відступили від ідей, якими ще не так давно захоплювалися, й дискутують на різні абстрактні теми, наприклад, створення на Хортиці світового масштабу музею Острова-святинища — щось на зразок британського Стоунгенджа (?).

Не про це мріяли ті, хто в кінці 60-х та на початку 70-х років минулого століття повірив, що Запорізький край здатний відродитися, опираючись на патріотичні ідеї, що надихали передусім талановитого скульптора Владлена Дубініна — автора монументальних творів, зокрема, “Козаки в дозорі”, що повинні були стати на насипаному десятиметровому пагорбі перед Дніпрогесом.

І тому сиротливо виситься

С. Кириченко

сьогодні на тлі блакитного неба навпроти Дніпрогесу покритий бур’янами земляний пагорб, як докір насамперед запоріжанам...

А як захоплювало все починалося...

Так сталося, що авторів на початку 70-х років минулого століття випала можливість бути очевидцем перших спроб відродження історичної слави Хортиці.

“Управління культури виконкому Запорізької обласної Ради депутатів трудящих.

Посвідчення №70.

Пред’явник цього тов. Абліцов В. Г. дійсно працює ст. научним работником историко-культурного заповедника Запорожского казачества о. Хортица.

Начальник обласного управління культури (прізвище й дата — осінь, 1972 рік”.

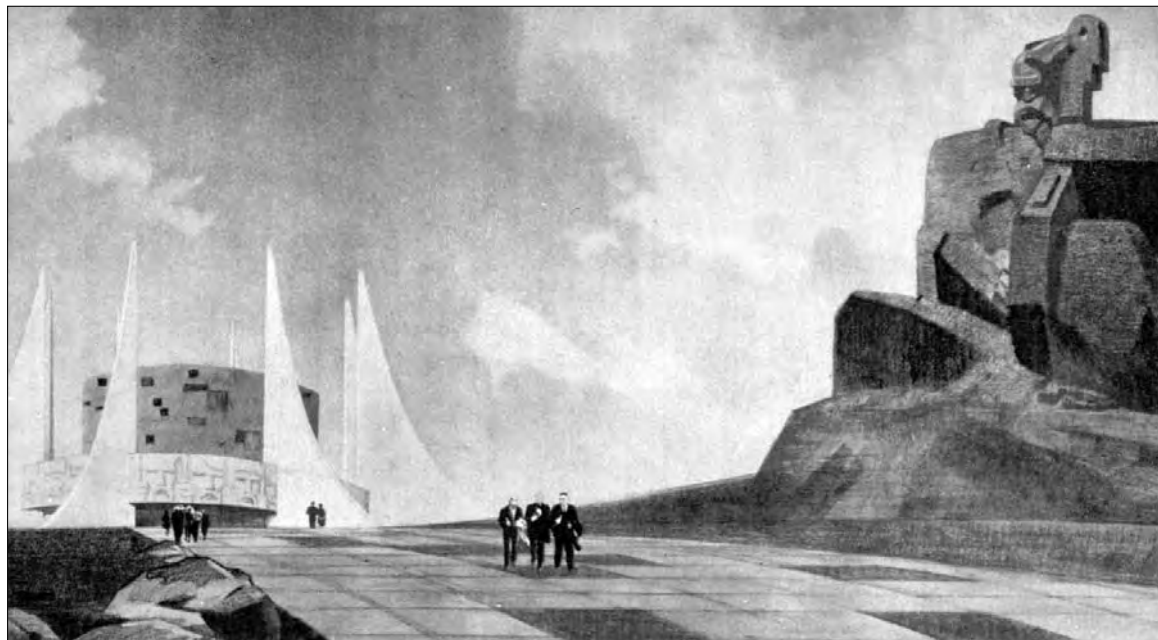
Я спеціально залишаю все без змін у документі: створюваний колектив ентузіастів жив, як і більшість населення тодішнього й нинішнього Запоріжжя, у “русько-українській” духовній атмосфері.

Минуло немало часу, важко згадати всіх, тому зупинюсь лише на кількох подіях та епізодах, котрі не стерти з пам’яті.

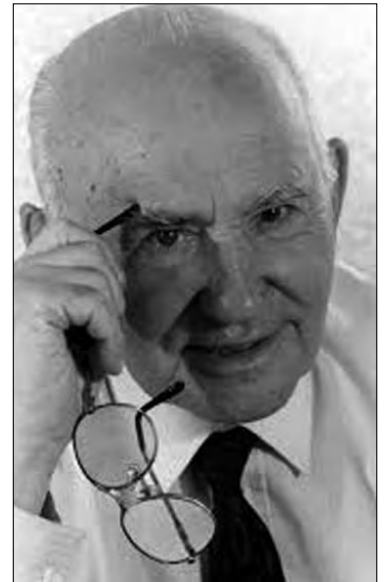
Оскільки я виріс на Запоріжжі (на півдні області), а навчався в Росії (Далекосхідний, а потім Ростовський університети), то намагався проходити літню практику у запорізьких газетах. Тоді й дізнався про “Історико-культурний заповідник Запорозького козацтва на острові Хортиця” (сьогодні назва змінена на “Національний заповідник “Хортиця”).

По закінченні вишу за російським розподіленням я не поїхав, оскільки в мені вже жив хортицький козацький заповідник.

Мрія про журналістику тоді

Загальний вигляд спроектованого у 60-ті роки минулого століття Хортицького козацького комплексу

П. Тронько

не зовсім вивітрилася з моєї голови, але й можливість займатися науковими дослідженнями, тим більше історією козацтва, було звабою не менш принадливою.

Я обрав напрям досліджень — запорізьке козацтво в історії Європи (до речі, серед написаних мною книг на історичні теми є твори, присвячені саме козацтву, наприклад, “Гетьманат”).

У ті часи інформацію про створення в Запоріжжі козацького комплексу було поширено у всьому СРСР, у всякому разі на неї активно реагували українці, котрі жили від Чукотки до Балтики. На адресу заповідника йшли книги з усіх республік і з-за кордону (цікаво, чи збереглися вони?). Якимось було одержано франкомовний двотомник французького історика Шарля Лесюра “Історія козацтва, якій передую вступ чи погляд на народи, котрі жили в країні козаків до навали татарів”. Історія цього видання цікава: Наполеон, упевнено вважаючи себе найвидатнішим на Землі полководцем, доручив французьким двомовцям написати історію найвідоміших у світі битв та війн. Ш. Лесюру дісталися походи та баталії українських козаків.

Вимушений тут зробити ремарку.

Річ у тім, що коли ми з дружиною приїхали до Запоріжжя, над долею хортицького комплексу вже зібралися чорні хмари. З одного боку ніби все рухалося вперед, але з іншого було видно, що проект чекає трагічний фінал.

Але хоч би як там було — ми працювали.

Дружині — випускниці з дипломом “іноземні мови: англійська і французька”, не знайшлося місця в штаті комплексу. Ми вирішили, що вона перекладатиме томи Ш. Лесюра (встигла опрацювати близько півсотні сторінок; теж цікаво, чи збереглися вони у нинішньому Національному комплексі на Хортиці?).

Я опрацьовував потрібні у майбутньому матеріали (досі у нас збереглася картотека різних видань, наукових праць тощо) для дисертації. Вивчав по можливості архіви, цікавився археологією, підводними дослідженнями навколо Хортиці.

Інколи ми виїздили за місто збирати кам’яних скіфських бабів. У ті роки їх чимало було у запорізьких та сусідніх областях селах. Одні стояли самотньо десь при дорозі, а інші служили опорою парканів навколо хат тощо.

Очевидно, А. Сокульський —

тодішній директор комплексу, знав, де належить шукати нашу збоч. Не знаю, але особливих проблем у нас не було. Хіба що складно було випросити тих бабів у їхніх господарів. Деталізувати не буду, але всяке бувало.

Наприклад, непросто було підняти у кузов вантажного автомобіля тих півторатонних кам'яних ідолів. Тому насамперед ми уважно приглядалися до незнайомої місцевості. І коли бачили хоча б невисокі кручі чи інші особливості степових просторів, відразу ж фантазували, як нам їх використати для вантаження знахідок.

Важкоатлетів серед нас, здається, не було, але жодної баби-скіф'янки ми ніде не залишали.

Тоді офіс козацького комплексу розташовувався у житлових кварталах недалеко від Дніп-

М. Киценко

рогесу (ми жили поблизу на турбазі на березі Дніпра). Доставлені експонати вишикувалися на клумбах біля нашого офісу.

Здавалося, кому потрібні ті гості з далекого минулого?

Але бувало й таке. Приходимо зранку на роботу, а всі наші кам'яні пам'ятники лежать на землі. Може, втомилися весь час стояти просто неба?

Так ні! Їхні “переможи” — місцеві українофоби-варвари, залишали біля офісу свої недолугі сліди — насамперед сміття.

Невігласів і тоді вистачало в Україні, а в російськомовному краї тим паче.

Крім дослідницької праці (за основним фахом усе-таки журналіст) почав випускати стінну газету заповідника, яка нібито, як хтось сказав мені при випадковій зустрічі у Запоріжжі, збереглася у козацькому комплексі. Здається, називалася вона “Хортицький часопис”. Зміст її був різний, але переважно розміщалися інформація та статті, присвячені історії козацтва. Якось молодша сестра Лариса подарувала мені збірник поезії французького поета Г. Аполлінера “Відповідь запорожців турецькому султанові” (це нині зайшов до книгарні і придбав потрібне видання, а в ті часи все було інакше).

Щодо колективу заповідника, то хочу зупинитися насамперед на Станіславові Хуповці. Він мав складні проблеми зі здоров'ям, але запасом оптимізму у характерові міг поділитися будь з ким.

Оскільки я навчався у російському університеті (особливо це стосується Ростовського), мав змогу вільно читати багатотомну “Історію України-Руси” М. Грушевського та інші книги на тему вітчизняної та зарубіжної історії. В тодішній УРСР подібна література була або у спецхранах, дос-

туп до яких був лише у обраних, або взагалі недоступна.

Я згадав це для того, щоб наголосити, що зі Станіславом Івановичем спілкуватися було не просто цікаво, а й корисно. Наскільки я знаю, С. І. не один рік віддав козацькому комплексу.

На жаль, у житті часто паралельно добру бредє зло

Наступного року мине 55 років з часу, як з'явилася кийська урядова постанова “Про увічнення пам'ятних місць, зв'язаних з історією запорізького козацтва”.

Взагалі-то ідея відродження суспільної пам'яті про українське козацтво вперше була офіційно винесена на високий рівень лише після смерті кремлівського диктатора Й. Сталіна у дні підготовки до відзначення 300-річчя “возз'єднання” України з Росією. Щоправда, це були несміливі малозначущі кроки. Давало про себе знати оте трьохсотлітнє забуття, диктоване з імперського Санкт-Петербурга та більшовицько-комуністичної Москви і кремлівські репресії довоєнних та післявоєнних періодів.

Коли була споруджена Каховська гідроелектростанція на Дніпрі (1950—55), утворене водосховище сховало на віки під водою пам'ятки історії козацтва на території Запорізької, Дніпропетровської і Херсонської областей України (а це Чортомлицька Січ, укріплення на Томаківці й інше). Лише у часи хрущовської “відлиги” зміщив рух проти знищення нашої духовної спадщини. Виступи насамперед вітчизняної інтелігенції були настільки потужними, що навіть тодішній комуністичний лідер республіки П. Шелест схилився до підтримки історичних досліджень та розвитку національної культури. Набули поширення плани винесення за межі острова Хортиці всього, що не має стосунку до майбутнього козацького комплексу (радгосп, приватна забудова, науково-дослідні установи, бази відпочинку і т. ін.). Зрозуміло, що партійні очільники та значна кількість населення зрусифікованого індустріального гіганта, яким є Запоріжжя, зустріли ці спроби, як кажуть, у багнеті (штucky).

Тепер з відстані кількох десятиліть можна легко прослідкува-

ти, як паралельно з діяльністю відданих ентузіастів щодо створення козацького заповідника діяли запеклі його противники.

Нагадаємо, що кінець 60-х та початок 70-х років минулого століття були тим періодом історії, коли в СРСР розпочався активний наступ на демократію, а за ним відродження махрового шовіністичного сталінізму з репресіями й жорстоким переслідуванням інакодумства.

1972 року П. Шелеста усунули з посади керівника республіканської Компартії. Формальний привід — видання його книги “Україна наша Радянська”, в якій кремлівські ідеологи побачили “прояви українського буржуазного націоналізму” (який “укр-буржанац” міг бути у республіці, яка “будувала соціалізм”? — це було зрозуміло тільки Москві).

Водночас позбавили посад заступника голови Запорізького облвиконкому М. Киценка й С. Кириченка, який очолював обласний відділ культури.

1973 року у ЦК КПУ з'явилася доповідна “Про серйозні недоліки, допущені при будівництві історико-культурного заповідника на о. Хортиці та впорядкування зазначеного комплексу”, в якій ішлося про те, що “заходи по увічненню пам'яті запорізького козацтва набрали непомірного розмаху”, що “ідейно-тематична спрямованість роботи над меморіальним комплексом не відзначалася належною класовою чіткістю”, що “мали місце елементи захоплення козацькою старовиною, ідеалізації сичового самоврядування... та військової доблесті запорожців, ... здатні підживлювати націоналістичні та шовіністичні пережитки”. Всіх, хто вважався причетним до створення комплексу на Хортиці, оголосили “ворогами інтернаціоналізму”.

Головний кремлівський ідеолог М. Сулов (в Україні його відданими послідовниками були “цекашники” А. Скаба та В. Маланчук, метою яких було викорінення “базил націоналізму”) робив усе, аби зупинити будь-яку діяльність щодо створення на Хортиці козацького комплексу (особливо спорудження “пам'ятника козакам-бандитам”, як він висловлювався).

У Запоріжжі відданим слугою

Скульптурна група В. Дубініна “Козаки в дозорі”

М. Сулова був очільник обласного комітету компартії М. Всеволожський (між іншим, не так давно якийсь Ілляш в “Голосі України” опублікував інтерв'ю про “найвидатнішого” запоріжця М. Всеволожського; виникає закономірне запитання: “Так виконуються в Україні вимоги деконструкції чи ігноруються?”). М. Всеволожський після суспільських прочуханів поспішно запропонував замість козацького комплексу створити музей історії Запоріжжя, що “дозволить з класових позицій відобразити в експозиції музею... історію революційного руху, соціалістичного будівництва”, а головне “здійснення ленінського плану ГОЕПРО, створення потужного промислового комплексу на енергетичній базі Дніпрогесу ім. В. Леніна” (?).

Ситуація з козацьким комплексом у кінці 70-х років склалася дивною: з одного боку Москва невпинно тиснула й вимагала припинити всі роботи на Хортиці, а з другого київський пахолок М. Сулова В. Маланчук вимагав від запоріжців не тільки “достатньо розкрити взаємозв'язки і взаємозбагачення російської, української та інших братніх культур”, а й “подати більшовицьку літературу періоду революції 1905—1907 років та Великої жовтневої соціалістичної революції”, представити книги, відзначені

Ленінською та Державними преміями, показати друкарство, розвиток поліграфічної промисловості на Україні...

Керівництво Запоріжжя тих і пізніших часів розкололося: обласний та міський очільники, передусім Ю. Артеменко і Є. Карташов як могли гальмували процес створення козацького комплексу. У протидію їм голова правління ВАТ “Запоріжсталь” В. Сацький та акціонери цього ж підприємства І. Дворецький і А. Абдінов виділили 12 мільйонів гривень (на той час 2,5 мільйона доларів) на спорудження хортицьких музейних об'єктів.

Підтримку хортичанам демонстрували відомі в Україні тенісист А. Медведєв, співак І. Шинкарук, актор А. Хостікоєв, артист В. Яма на багато інших.

Хто винуватий і що робити?

На перше питання можна й не відповідати. Проти відродження історії запорізького козацтва виступали й виступають лише затяті українофоби.

Щодо другого, то, зрозуміло, треба повернутися до проекту 1965 року щодо створення на Хортиці Національного козацького заповідника, а збудувавши, відкрити його світу. Вихідці з наших країв в Америці, Європі, Азії і само собою зрозуміло в Україні чекають цього.

В історії боротьби нашого народу за незалежну державність козацький період найважливіший. Це розуміли не лише Б. Хмельницький, його попередники та наступники.

Історія козаків цікавила й цікавить провідних істориків, діячів культури Європи і світу. Про мужніх лицарів писали французький філософ Вольтер, літератори П. Меріме та Г. Аполлінер, американські історики А. Тойнбі та Г. Вернадський. Знаменитий актор світового кіно Ю. Бріннер 1962 року знявся у головній ролі фільму “Taras Bulba” (США).

Лише поява на Хортиці запланованого понад півстоліття історичного заповідника зробить День Українського козацтва, що відзначається від 1999 року 14 жовтня, справді святковим.

І якщо тепер живемо у часи, коли прагматизм диктує ставити наперед всього фінансові проблеми, то для створення Національного козацького комплексу на острові Хортиці потрібно набагато менше коштів, ніж на спорудження Діснейленда. Тим більше, що для копіювання американського центру розваг є місця у багатьох містах України.

Панорама Національного заповідника “Хортиця”

Просвіти таки багато не буває!

Це засвідчує книжкова виставка, розгорнута в читальні Народного Дому Хмельницької міської «Просвіти».

Різноманітна тематика найновіших видань розкриває ще й дотепер невідомі сторінки української історії. Ось назви деяких: «Енциклопедія Плодомору»; «Нас вбивали, бо ми українці...»; «1933: і чого ви ще живі?»; «Людяність у нелюдний час. Доброчинці в часи Голодомору»; «Братня» навала» — Війни Росії проти України ХІІ-ХХІ ст.; «Війна за свідомість» — Російські міфи про Україну та її минуле; «Геноциди Сталіна», автор Норман Наймарк, відомий американський історик.

Дуже цікавою є добірка книжок під гаслом: «Про Україну з гонором і гумором. Годі скиглити! Шануймося!», в якій представлено серії: «Великі Українці»; «Московська «благодать»; «Наша земля»; «Війни українських козаків з Росією».

Особливу увагу привертає меморіал «Українська Муза» — поетична антологія (історична хрестоматія), Київ, 1908.

Видання, представлені на виставці, по-

дарував Хмельницькій міській «Просвіті» відомий подолянин, генерал-полковник Михайло Коваль — одна з його наукових робіт теж є на виставці. Всі книжки стануть значною допомогою тим, кого цікавить правдива історія нашої держави.

А першими ознайомились з унікальними виданнями гості з Маріуполя та десятикласники колегіуму імені Володимира Козубняка.

Прес-центр Хмельницького
МО «Просвіта»

Франкові читання-2019 у Коломиї

«Іван Франко — це розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука і передчуття щастя України. України і людськості», — писав Максим Рильський. 27 травня 2019 року біля пам'ятника Іванові Франку в Коломиї відбулися літературні читання з нагоди 163-ї річниці від дня народження українського велета духу. Організатори заходу — студенти та викладачі Коломийського навчально-наукового інституту, працівники культури Коломийської міської ради та представники Коломийського міськрайонного товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Галина ВОЛОЩУК,
викладач кафедри філології Коломийського
навчально-наукового інституту

Відкрив захід народний аматорський хор «Просвіта» Коломийського МПК «Народний дім» (керівник — Роман Хімей) піснею на слова Франка «Розвивайся ти, високий дубе». Поезії та уривки з творів декламували студенти Коломийського навчально-наукового інституту, учасники театру поезії «Орфей» і представники «Молодого Просвіти». Прозвучала патріотична та інтимна лірика письменника, зокрема пролог до поеми «Мойсей», поезії зі збірок «Зів'яле листя» та «З вершин і низин». Пісню «Човен» заспівали випускниці Коломийського навчально-наукового інституту Юлія Марціновська та Регіна Костригіна. Твір «Каменярі» прочитали священники Української православної церкви, а отець Володимир Гуменюк, священник Коломийської єпархії УГКЦ та духовний наставник молоді інституту, звернувся до присутніх: «Іван Франко — рідкісний у світовому контексті й унікальний в українській історії приклад універсального генія — всебічно обдарованої й гармонійно розвинутої творчої особистості, котра реалізувала свій потенціал не в одній, а одразу в багатьох галузях науки і культури. Втім універсалізм Франка має й інший — власне україн-

ський національний вимір». Керівник Коломийського управління культури Уляна Мандрусак наголосила: «Для того, аби розбудувати нову Україну — квітучу, сильну, щасливу, — ми зобов'язані пам'ятати про здобутки нашого народу, про нашу історію, повну злетів та падінь. Ми повинні цінувати культурну спадщину, яку залишили нам предки».

«Іван Франко — великий прозаїк, неперевершений лірик, автор драматичних і дитячих творів, перекладів. І водночас видатний критик, літературознавець, історик, філософ, фольклорист, етнограф, мовознавець, мистецтвознавець, соціолог, економіст, публіцист, журналіст, видавець, політик — тобто енциклопедист. Він вважав своїм покликанням працювати на благо українського народу та був його просвітником», — зазначив голова Коломийського товариства «Просвіта» Василь Глаголюк.

Франко — найвидатніший представник української національної духовності. Його творчість має світову масштабність, майстерну досконалість, новизну, пронизана європейськими мотивами і водночас українськими болями та надіями на власну державність. Бажання Франка було популяризувати європейську літературу серед українців і українську серед європейців. Тож пам'ятаймо, вивчаймо і популяризуймо творчість Івана Франка!

На поклін до Поета

Село Уторопи Косівського району щорічно 20 серпня та 29 березня зустрічає гостей. Тут біля пам'ятника Шевченківському лавреатові Тарасові Мельничуку, який височить на подвір'ї Уторопського ліцею, та на могилі поета в Мальцевому збираються письменники, родина, друзі, односельці, учні, представники влади і духовенства, депутати і всі поціновувачі Тарасового слова.

Марія ПОРОХ,
член РО «Просвіта»
Фото автора

Земляки свято бережуть пам'ять про нього — одного з найталановитіших і найтрагічніших українських поетів другої половини ХХ століття, патріота України, який народився і помер на рідній землі і в рідних Карпатах, віддавши життя і творчість боротьбі за свою українську державу. Тарас прожив 58 років, з яких немало провів у тюрмах, колоніях, зонах, «психушках». Сильний духом, творчо потужний, за своє життя видав усього три книжки: «Несімо любов планеті» (1967 р.), «Князь роси» (1990 р.), «Чага» (1994 р.). Решта його віршів могли би скласти багатотомне видання.

«24 серпня — День Незалежності України. Наш пророк, поет-мученик, Князь Роси, уродженець села Уторопи Тарас Мельничук народився саме напередодні цього свята. Він вірив у те, що Україна буде вільною і незалежною», — такими словами учні Уторопського ліцею розпочали цьогорічні урочистості з нагоди відзначення Дня Незалежності України та вшанування пам'яті Тараса Мельничука.

Захід почався виконанням Державного Гімну.

До дітей, шановних земляків видатного митця, поета III тисячоліття звернулася Аделя Григоруку: «...Дуже відродно бути серед вас. Це шире, за покликком душі, за велінням серця, за мудрим проводом ваших шкільних учителів, директора Марії Іванівни Ласійчук, ви вже стільки років намагаєтесь цілеспрямовано повернути Тараса Мельничука в Уторопи, як повернули колись Тараса Шевченка його земляки у свою вітцившину Кирилівку та Моринці».

Микола Близнюк поділився спогадами про незабутнього друга, якого знав з 60-х років, був у його батьківській хаті, мав добрі стосунки з його матір'ю. Про ці спогади разом із журналістом Василем Глібчуком написав книгу «Тарас Мельничук у спогадах Миколи Близнюка: інтерв'ю Василя Глібчука», в художньому оформленні Антона Григорука.

У виступі Надії Пасічняк прозвучало: «Нас всіх об'єднує Тарасове слово, його любов до України, його прагнення бачити Україну вільною, незалежною. Його доля, його вірші, його прагнення і життєвий шлях закликають усіх українців до єдності». Вона продекламувала вірш «Твоя Україна, Тарасе», який присвятила геніві літературного слова.

У цей день приїхали вклонитися Тарасові Мельничуку члени Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України, представники громадських організацій — РО «Просвіта», Косівського Клубу інтелігенції імені І. А. Пелипейка.

Аделя Григоруку, член НСПУ, літературознавець, дослідниця творчості Т. Мельничука, представила своїх друзів: Марію Порох, медичного працівника, члена Клубу інтелігенції та РО «Просвіта», Надію Пасічняк — голову організації «Просвіта» Вербовацької школи, члена Клубу інтелігенції, автора віршів та пісень, Антона Григорука — художника, члена НСХУ, автора портретів Тараса Мельничука та графічного оформлення книги спогадів про Т. Мельничука, Миколу Близнюка — члена НСПУ, друга, який багато літ був знайомий з Тарасом і його родиною.

Із уст дітей схвилювано лунали вірші Т. Мельничука про Уторопи, матір, рідний куточок землі, сходжений ногами поета, школу, в якій учився, гірські схили і небо над ними. Завдячуючи вчителю-філологу Оксані Дмитрівні Кошево, яка уклала сценарій, присутні змогли почути чимало його віршів — радісних, трагічних, драматичних, непростих, традиційних і модернових.

Учасники заходу відвідали літературний музей, де ліцеїсти під керівництвом учителя Богдани Цимбалюк провели цікаву екскурсію. До уваги гостей — сотні газетних і журнальних статей, диск із останніми словами заповіту Тараса, особистий одяг, стільці, етажерка, де він зберігав свої книги (їх подарували музею дружина та рідні Т. Мельничука), речі з обійстя митця (подаровані В. Шкурганом), які вдалося врятувати під час пожежі. Серед них сумка, з якою ходив до школи, хрестик, образ, намальований власноруч, копія «Незнайомки», яку поет зробив у Вінницькій в'язниці. Тут зберігається його автобіографія, Мельничуків портрет роботи вижничанина Віталія Косовича. Уродженка Уторопів Оксана Цимбалюк вишила для музею портрет та останній вірш Князя Роси, відтворений за текстом.

Аделя Григоруку, завершуючи свято, сказала: «...Важко бути Князем Роси, бо роса це щось дуже перемінливе, дуже не тривке, виблискує самоцвітами на сонці, але тут же зникає. Однак саме це є сутністю натхнення, таланту — побачити невловиме, миттєве, що є уособленням Божої краси, Божого світу, його неоціненною перлиною. І сам Мельничук був кришталевою рослиною на поетичному лану української літератури. Цим коштовним самоцвітом він залишиться назавше...»

Микола ТИМОШУК,
доктор філологічних наук,
журналіст

«Націоналістична» місія просвітянського театру в селі До 100-річчя відродження у Центральній та Лівобережній Україні сільських просвітянських театрів

Одним із незбагнених феноменів Української революції 1917–1921 років було активне розгалуження в глибинці так званих сільських просвітянських театрів. Пік їх поступу саме під крилом центрального проводу “Просвіти”, як засвідчують архівні документи, припадає на другу половину 1919-го — першу половину 1920 року.

Йдеться про маловивчений дослідниками часовий проміжок національної історії, коли більшовицький режим на українських теренах ще був кволим і невпевненим у своїх діях, а патріархальне українське село не було залякане і ще ціпко тримало в родинних скринях неспростовні докази своєї національної окремішності та власну безпосередню причетність до непокороеної козацької вольності.

Свідомість такої окремішності й живили численні самодіяльні театральні гуртки, які й тоді, й багато літ після поразки Української революції виконували непросту місію будителя в зневірених масах національного духу. Саме через це провідники комуно-більшовицьких ідей на місцях дедалі частіше навішували на сільських театралів небезпечні націоналістичні ярлики.

Втім, така тенденція міцнішатиме від 1922 року. Але в цій порі рівно сто літ тому сільські відділення товариства “Просвіти” були настільки популярними в народі, що, попри повсюдну розруху, в багатьох громадах приймали колективні рішення про будівництво для просвітянських потреб, зокрема і для театру, спеціальних приміщень.

На підтвердження цієї тези маємо неспростовні докази — нещодавно віднайдені автором цих рядків архівні документи по Ніжинському повіту на Чернігівщині.

Як просвітяни рятували своїх артистів зі списків “дезертирів червоної армії”

Від 1919 року реорганізований від старої “Просвіти” народний драматичний театр у Данині стало давав і вистави, і концерти. І не лише в своєму селі. Так, за даними архівної довідки, цей своєрідний сільський творчий колектив готував за рік до п’яти спектаклів. Звичайно, що в основі репертуару була українська класика, яку так любили дивитися селяни.

Цікава деталь. Віддавна набутий у громаді високий авторитет сільські просвітяни й самодіяльні театралі за нової влади сміло використовували з метою захисту своїх членів в екстрених ситуаціях. У цьому можна пересвідчитися, ознайомившись ось із цим архівним документом.

Він датується 6 лютого 1921 року. Це була пора, коли різні частини знеможеної холерою та іншими хворобами червоної армії покидали українські чоловіки і юнаки. В села тоді їх поверталось десятками. Зрозуміло, що пильні місцеві ревкомівці відразу сигналізували в повіт про неправильних “своїх”, і такі відразу потрапляли до списків дезертирів. А з-поміж цих утікачів були передусім національно свідомі просвітяни.

Із мешканців Данини до таких списків тоді потрапило п’ятеро осіб. Місцева “Просвіта” вирішила клопотатися за недавніх активістів. Отож до Ніжинського ревкому відразу було відправлено петицію. Голова “Просвіти” та писар, завіривши свої підписи печаткою цієї організації, прохали владу викреслити з окружних списків дезертирів таких учорашніх чер-

воноармійців: Татаренка Михайла Григоровича, Мірошника Демида Сергійовича, Кулика Андрія Юхимовича, Кательницького Якова Андрійовича та Полтавця Мусія Корнійовича. Далі — цитата з документа: “Ці чоловіки є дійсно працівники при Данинському Товаристві “Просвіта”, без котрих “Просвіта” понесе велику втрату в її праці в освіті людей”.

За документами архіву не вдалося встановити, як зреагував повітовий ревком на таке прохання Данинської “Просвіти”. Втім, сам цей факт промовисто засвідчує, що організація в селі була не лише авторитетною, а й сміливою.

“Її намисто — найкраще в світі, узор на рукавах найрозкішніший, а голос, як у народної”

Найстарша світлина, яку вдалося віднайти за темою цієї статті, датується літньої пори 1935-м роком. Відкритими, чистими й красивими обличчями вдивляються в нас, сучасників, всього лиш кілька із мільйонів простих людей, на плечі яких епоха послала так багато життєвих випробувань. Красу й неповторність цих молодих обличчяскраво підсилює святоче вбрання. Різномірні й у кілька поплітів намиста прикрашають дівчачі корсетки, з яких спадають довгі вузькі різноколірні стрічки. Від плечей до зап’ясть рук виаскравлюються вишиті лиш двома кольорами (червоним і чорним) рослинним орнаментом розкішні узори (традиційна чернігівська вишивка). Хлопці — у полотняних сорочках, підперезані широкими поясами. На головах у них — або солом’яні брилі, або смушкові шапки.

Цей рідкісний фотофакт побачив у сусідстві з іншими світлинами під склом, об’єднаними однією рамкою, в хаті мудрої й добропорядної данинки Тетяни Андріївни Мозгової. (Зазвичай, як і в цьому випадку, такі рамки вдягнені в сільських хатах нашого краю вишитими рушниками). Вона й допомогла “оживити” ті обличчя. Пам’ять не підвела Тетяну Андріївну і в її поважні на пору нашої зустрічі 92 роки — імена і прізвища кожного, хто на цій фотографії, вимовляла без затримок і питань.

Ось її короткий, але такий влучний і соковитий на мовне втілення коментар до цієї світлини:

— Сидять на землі у першому ряду: той, що по праву руку, — мій двоюрідний брат по батькові Архип Пнатович Дворський. Посередині — Григорій Кошма, а ліворуч — мій старший друг Володимир. У другому ряду сидять на стільцях: посередині між двома чоловіками Ольга Григорівна Кулик, красуня, намисто — найкраще в світі, узор на рукавах найрозкішніший, а голос, як у народної. По ліву руку від неї — директор школи Тихон Федорович Коваленко, одинокий, хто не по-нашому вдягнутий. Присланий здала, мав жінку-росіянку, тому вишиванок не носили, бо не мали, та й не хотіли. Праворуч — керівник усіх оцих, учитель співів Павло Федорович Дворський, данинець. А ось краса з третього ряду — Олена Германова, тітка директора школи Микитенка Івана Федоровича, який убився в дорозі 1963-го. Іван Федотович Бруханда — учитель. Микола Подолянка — не повернувся з війни. Григорій Михайлович Калужний — наш суфлер. Литвин Іван Тимофійович, якого звали в селі Цяпою, війну пройшов і цілком повернувся в село, помер уже. Василь Іванович Нишпор — грав на мандоліні так, що не можна розказати, мене вчив. Ну і Марфа Дубина — справжня артистка.

Тетяна Андріївна перелічила усіх, хто складав кістяк данинської народної театральної трупи середини 30-х років ХХ століття. Вона, 13-літній підліток, що виростала в шкільному дворі, добре знала їх усіх, з нетерпінням чекала, як і сотні данинців, кожної нової вистави.

Моя співрозмовниця той репертуар запам’ятала на все життя. Для прикладу, 1935 року тут ставили визнану народом класику: “Наталку Полтавку”, “Безталанну”. Були в репертуарі й лубочні вистави, але цілковито на українському народному матеріалі: “Кум Данило — кум Гаврило”, “Родина Січкарів”, “Душогуб сам себе загубив”.

Артисти самодіяльного театру села Данина. 1935 р.

Далі буде.

Як Дім “Просвіти” хотіли розмістити в маєтку благочинного

Документ, про який піде мова, ламає усталені досі в навчальній і науковій літературі тези про те, що на противагу здавна поширеній на західноукраїнських землях практиці зведення толокою та громадським коштом народних домів, таке у селах Лівобережної України нібито не прижилося. Бо, мовляв, за культурну форму проведення молоддю дозвілля тут завжди слугували досвіткі.

18 грудня 1921 року — час таки справжньої розрухи — на засіданні депутатів Данинської сільської ради слухається питання... про побудову Дому “Просвіти”. З доповіддю виступив голова сільради Яків Сірик. Більшість голосів депутати постановили: побудувати в селі Дім “Просвіти”, в якому можна було б розмістити всі її відділи (а найголовнішим був театральний), і також, бодай тимчасово, — виконком сільради. Для цього прописали в протоколі наказ голові села. Ось дослівна цитата з цього цікавого документа: “Звернутися в центр з клопотанням про відпуск підходящого для цього приміщення або лісоматеріалу та інших матеріалів, необхідних для будови, а також запросити центр — скільки буде ним у загальному масштабі надано матеріальної допомоги”.

Наївні данинські активісти сподівалися, що “центр” позитивно відреагує на їхнє клопотання підсобити не лише з приміщенням “Просвіти”, а й самої сільської ради. Офіційний, уже збільшовичений, Ніжин, який і був отим “центром” для десятків довколишніх сіл, зрозуміло, зігнував зворотню.

У тій безвиході, не придумавши нічого кращого, хтось запропонував звернути увагу на великий “попівський дім”, що тривалий час красувався в центрі села багатьма закритими візерунковими віконницями. То був не просто дім священника, а резиденція благочинного Другого Ніжинського духовного округу, що віддавна розміщувався в цьому старовинному селі. Вона вважалася сакральною, тому тривалий час питання про можливість її використання в інших, не церковних, цілях, ніхто не міг допустити навіть у думках.

Це однозгідне в селі табу аж до приходу сюди німців не могли порушити радянські активісти. А от за саму “Просвіту” та її гордість — театр, взялися незабаром.

За вказівкою зверху серед перших нагальних постало питання “про ліквідацію старого статуту сільської громадської організації “Просвіта” та вироблення нового”. На спеціально скликане з цього питання засідання сільради в Данину приїхав представник із повіту товариш Петренко. Ось головні сентенції з його виступу: “Просвіта” нам потрібна, але не стара, буржуазна й петлюрівська, а нова, радянська; стара “Просвіта” є шкідливою ніні на селі”.

За його наполяганням, винесене первинно на обговорення питання “Про товариство “Просвіта” було змінено на бюрократично закручене, але з політичним підтекстом — “Перетворення товариства “Просвіта” та організації на її місці нової, згідно з новим статутом”.

Щоправда, тоді сільську театральну групу, яка віддавна гриміла на весь повіт, не зачепили.

Георгій
ФІЛПЧУК

Закінчення. Поч. у ч. 36 за 2019 р.

Місія освіти і освіченості

можливостей для саморозвитку, самозахисту, життєвої мотивації. Міжнародний експеримент, який проводили вчені протягом 70 років під назвою “Як жити довго і щасливо”, засвідчив, що люди, які продовжували після основної школи навчатися, закінчили коледжі, інші навчальні заклади, жили довше на 6%. А в тих, що зупинилися в саморозвитку, тривалість життя зменшувалася на 10%. Цікавими виявилися і результати досліджень учених Гарвардського університету, які довели, що люди найбільше хворіють від невротичних стресів, від нервових зривів, які продукуються передусім умовами соціокультурного середовища.

Причинно-наслідкові закономірності щодо впливу освіти на загальний стан здоров’я суспільства і держави особливо чітко проявляються в сферах економіки, соціальної і демографічної політики. Правильні акенти Конвенції міжнародної організації праці та норми соціальної політики, які проголошують: “Будь-яка політика має спрямовуватися на досягнення добробуту і розвитку населення” (ст. 1); “підвищення життєвого рівня населення — основна мета планування економічного розвитку, стрижневим елементом якого є забезпечення повної та продуктивної зайнятості” (ст. 2), потребують для досягнення цієї мети отримати відповідь, а чи є здатною нині діюча в Україні економічна і соціальна модель для вирішення окреслених світовим співтовариством таких універсальних завдань. Близьку до істини відповідь можна отримати, якщо здійснити аналіз науковомісткості економіки, характеру її технологічних укладів, освітнього потенціалу людського капіталу і ефективності його використання. Найперше, пошукуючись тривалий час усталеними самооцінками про високий освітній рівень населення, в Україні не спромоглися на найвищому політичному і державному рівні виокремити цінність людського ресурсу, людини як найвищого національного пріоритету і складника суспільного прогресу.

Повною мірою такий підхід і ставлення до найбільшого національного багатства — людини — характеризує філософія сучасного економічного і соціального розвитку. Підтвердження цьому є зорієнтованість державної політики на трудомісткі, промислові галузі, на “економіку” руди, зерна, газу і лісосплаву. Ігнорування науково-освітньої бази в структурі економіки уможливило відставання й унеможливило конкурентоспроможність у змаганні з країнами, які перебувають на 5 і 6 етапах технологічних укладів. Олігархічна модель економіки та брак оптимальних політичних рішень позбавляє формування синергії в підходах держави, наукових і освітніх центрів, бізнесу і виробничого персоналу щодо перебудови економіки на високотехнологічній основі. В Україні продовжують домінувати застарілі технології майже в усіх сферах. Реагування на виклики світової технологічної економіки є достатньо неадекватним, адже позитивні зміни щодо суттєвого підвищення якості людського капіталу, створення ефективної моделі кваліфікаційної перепідготовки кадрів, реалізації концепції освіти впродовж життя, оптимальної кореляції системи підготовки кадрів і ринків праці, припинення катастрофічної “втєчі” мізків за кордон, економічного стимулювання освіченості не відбувається. Саме з цих причин внесок технологічних інновацій у зростання складає 5-10%, тоді як у розвинутих країнах — 85-90% приросту ВВП. У той час, коли потреба національного ринку праці в кваліфікаційних кадрах зростає, вона задовольняється лише на третину.

Підготовлені фахівці не можуть працевлаштовуватися, самореалізовуватися, і Україна продовжує масово постачати людські ресурси за кордон. Соціальний чинник (відсутність гідної праці) перебуває в гострій суперечності з економічним (відсутність технологічної модернізації) за належної взаємодії держави — науки — вищої і професійної освіти — роботодавців — працівників.

Отже, ситуація вимагає виокремити низку пріоритетних напрямів, які б стимулювали впливали на суспільний поступ. До таких слід зарахувати: розвиток вітчизняної науки, технологій, наукоємних галузей; наукове прогнозування потреб у робочій силі і кореляція ринків праці; взаємозв’язок системи освіти і ринку праці; утвердження моделі “освіта впродовж життя” як національного пріоритету розвитку; створення здоров’язбережжого соціокультурного середовища як передумови для формування особистісних мотивацій громадянина; створення і стимулювання інноваційних підприємств і фірм (їхня частка в розвинутих країнах — 70%). Тому посилення ролі науки, освіти, навчання, модернізації економіки, створення робочих місць, вирішення проблем зайнятості і бідності, безперервна перекваліфікація для засвоєння нових компетентностей є необхідними і суспільно значущими напрямками вирішення демографічної, соціальної, економічної кризи.

Адже якість життя, суверенність особистості, самоповага, гідність Людини завжди були несумісними з державним патерналізмом, оскільки це є ознакою не сучасного цивілізованого, а напівколоніального світу. “Батьківське” піклування про бідних і зубожілих радше за все характеризує відносини між експлуататором (чит. політичним олігархатом) і пригнобленим народом. І чим меншою стає частка людей, залежних від державно-суспільної “благодійності”, тим успішніше відбуватиметься становлення зрілого громадянського суспільства.

Зубожіння завжди марширує поруч з напівосвіченістю, а безпросвітність ніколи не вирішить проблем злиденності. Для цього необхідна реалізація найбільш значимої суспільної реформи — виховання нації, оскільки її вихованість у широкому контексті дає змогу долати бідність, невпевненість, хворобливість, беззахисність, натомість утверджуючи людську гідність, конкурентоспроможність, цікавість для національного і загальнолюдського світу.

Дещо перефразовуючи слова лауреата Нобелівської премії миру, президента США Вудро Вільсона, зазначу, що надважливим для майбутнього держави і нації є не лише те, які цінності будуть закладатися в навчання нових поколінь, але чи вірять “передні” ряди в те, чого вони навчають. Очевидно, виправити демографічний кризовий стан у нинішній Україні, яка до того ж воює зі своїм вічним “позерним братом” — Росією, можна. Для цього найважливіше сформувати загальносуспільну цінність громадянської і особистої відповідальності за “все живе”, що існує в національному і глобальному світопросторі.

Саме від освіченості й культури (загальної, професійної, громадянської) залежить успіх чи невдача, прогрес чи трагедія. Тому демографічна безпека передусім вимагає безперервного інвестування в людину, що завжди є безпрограшним і найбільш гуманним дійством. Стосовно освіти, то вектор загальної уваги має торкатися усіх її ланок. І чим раніше створюється для освіти і виховання сприятливе середовище, тим більше шансів на успіх отримує на перспективу держава, громада, сім’я.

Досвід показує, що реформування країни має розпочинатися з найменших. Україна, яка втратила свої здобутки в системі дошкільної освіти (56% охоплення суспільним вихованням при різкому зменшенні дітей дошкільного віку), зобов’язана виправляти це становище.

Децентралізація, що започаткована в Україні на рівні загальнодержавної реформи, часто проводиться у фінансово-адміністративному, а не в людиноцентричному вимірі, без демографічної експертизи, етнодемографічного аналізу, не враховуючи соціально-економічні, етнокультурні, культурно-побутові, психологічні, історичні чинники життя людей. На порядку денному таких “реформ”, коли закриваються (“оптимізуються”) дитсадки, школи, бібліотеки, музичні, художні, спортивні заклади

у “безперспективних” населених пунктах, не розглядається головне — чи народжуватимуться діти, відтворюватиметься населення, підвищуватиметься якість життя. Наприклад, у 75 новостворених у 2018—2019 рр. громадах, куди ввійшли кілька сотень сіл і малих міст, функціонує лише одна художня школа. І доки на ці наболілі запитання немає відповіді, доти суспільство матиме сумнів, що держава є правовою, демократичною, соціально справедливою, а людина — найвищою цінністю. Бо важко уявляти оздоровлення демографічної політики, припинення старіння і вимирання української нації, коли людину і надалі оцінюватимуть лише як частину продуктивних сил, а не як Особистість, що гідна уваги і поваги. Бо не можна погоджуватися з “нормами” бюрократії, яка вважає за можливе життя громади без школи (в широкому контексті), а церкву — без хреста.

Зазначені проблеми потребують нової стратегії, яка формується шляхом громадсько-державного діалогу. Чим слабше проявляється діалогічність, тим відчуженішою є інфантильність громадянського суспільства і авторитарність влади, яка сприймає народ не як суб’єкта державотворення, а в ролі спостерігача і об’єкта для соціальних експериментів.

Отже, надважливим у контексті висвітлених загроз і викликів є завдання — виховати й самовиховати себе українцями, не збайдужілими до своєї долі, традиції, національної пам’яті, формуючи почуття особистості, національної, державної гідності. Проблема національної свідомості українського народу, про яку свого часу говорив О. Потебня, має залишатися стратегічним завданням для держави та громадянського суспільства.

Якісні зміни в ментальності, самовизначеності громадян щодо власної ідентичності є однією з найгостріших проблем. Світоглядні орієнтації громадян України стають полем агресивного політичного, ідеологічного протистояння, в чому задіяні внутрішні та зовнішні (особливо Росія) чинники. На порядку денному цієї боротьби цінності мови, історії, національної пам’яті, культури, ідеалів. Кінцевою метою противників української ідеї — консервація тоталітарного, колоніального становища України в політичному, національно-культурному, мовному, світоглядному, релігійному вимірах, спекулюючи усталеними “традиціями” імперського мислення.

Відомий французький філософ, психолог і педагог Г. Лебон у “Психології народів і мас” писав, що “ідеї зазнають надзвичайно тривалої еволюції, дуже повільно зникають... Навіть ставши очевидними помилками, вони ще довго залишаються незаперечними істинами і продовжують впливати на народні маси. Якщо важко прищепити нову ідею, то не менш важко знищити стару. Людство постійно і відчайдушно чіпляється за мертві ідеї і мертвих богів”.

Україна після 1991-го продовжує вести боротьбу за цивілізаційний вибір одного з двох шляхів, визначаючи смисл власного національного буття, яке або є, як писав у “Феноменології духу і логіки” Г. Гегель, або його немає. Третього не дано.

Перший — консервує попередньо усталену психоментальну ситуацію в країні, зважаючи на історичне, культурне, політичне минуле, “поважаючи” заради громадянської злагоди традиційні ідеали, спосіб мислення і життя, не маючи бажання пізнати істину буття, правду, відновлювати історичну пам’ять.

Другий — виховує сучасну українську націю відповідно до принципів людиноцентризму, людиноцентризму, європеїзму, на основі єдності трьох стрижневих інтересів, якими живуть народи, — особистісного, національного, загальнолюдського. Український народ вибрав другий шлях, який веде до храму істини й життєвості нації.

Наведені факти, тенденції суспільного та природного стану соціокультурного середовища вочевидь засвідчують, наскільки важливим і пріоритетним стає **людський**

чинник як синтез технологічних, інтелектуальних, наукових умінь і знань, а особливо, морально-етичних цінностей для безпечного сталого розвитку. Нагальною глобальною потребою стає гуманізована освіта, “культурна” свідомість, поведінка, діяльність Особистості і Людства. Складніший рівень проблем, ризиків вимагає якіснішої освіти, що має не лише вищий поріг знаньних компетентностей, а й адаптивні до часу і викликів норми свідомості, культури, етичного ставлення і поведінкових норм.

Попри значне розширення соціокультурного, інформаційного впливу на особистість, порівнюючи з попередніми “патріархальними” періодами, збільшення кількості виховних і пізнавальних інституцій, світ у XXI столітті продовжує традиційно використовувати освіту як найоптимальніший і найефективніший інструмент впливу для творення “людського капіталу”. Оскільки результати діяльності у політичній, господарській, військовій, науково-технічній, природоохоронній, соціальній, гуманітарній сферах залежатимуть і надалі від “культурності” особистості, громади, суспільства, держави. Саме з цього випливають потреби в нових якісних вимірах етичності, гуманності, природоцентричності.

Для культури індивідуумів і народів недостатньо знаньного потенціалу, професійних мистецьких умінь, широкої ерудиції. У ній завжди, якщо ідентифікувати це зі справжньою людською культурністю, має концентруватися високий *вміст морально-етичних норм і цінностей*. Без цієї складової, без моральних характеристик особистості індикатори інтелігентності, естетичності, інтелектуальності, громадянськості стають непоказними, ущербними, спричиняючи в багатьох випадках неприязливість, нищість і жалюгідність існування людей, народів, націй, держав. Історичний шлях людства встелений безліччю прикладів, коли брак моралі, загальнолюдських етичних цінностей перетворював “висококультурність” народів на колонізаторський гніт, лінгвоцид, етноцид, геноцид, голокост, голодомор, люциднівство.

Необхідно визнати, що ХХ століття **тотально дегуманізувало людину**, маси, суспільство. В умовах ХХІ століття, яке проголошено ЮНЕСКО “століттям діалогу культур”, “століттям освіти”, кайнова печать продовжує, на жаль, переслідувати людство, якому нині так бракує людяності. Традиційні інститути церкви, сім’ї, держави, громадянського суспільства, сучасні освіта, наука, інформація, гуманітарна політика ніяк не впораються, що очевидно, із завданнями щодо “олюднення” людини. І хоча за всіх обставин життєдіяльності цивілізаційного розвитку кожен народ намагатиметься свої національні системи виховання нації удосконалювати “людськістю”, важливо, щоб привнесення елементів здорового національного егоїзму, прагнення до першості, вироблення націєоберігаючого імунітету не суперечили моральним нормам міжлюдських, міждержавних взаємин, не породжували неприязливість, етнореванш, агресію і ксенофобію до “іншого”.

Було б добре, якби усталена наукова думка, що нинішнє століття інформаційності, прагматичності й практичності все ж стане гуманітарним, коли людська сутність наповнюватиметься не тільки новітніми знаннями, навичками, вміннями, а й *етичними якостями, духовністю, світоглядними цінностями*. Це те, що за жодних обставин не можна ігнорувати, а тому надзвичайно безглуздо і згубною є політика мінімізації суспільної й цивілізаційної ролі гуманітарних наук, гуманітарної освіти. Показовим прикладом такої недалекоглядності був наказ МОНУ України 2015 року як спроба різкого зменшення годин у вишах на вивчення історії України, української мови і літератури, філософії, психології, педагогіки та інші людинотворчі і державотворчі дисципліни. Цей волюнтаризм нагадує мені хворобу, коли “серце запливає тілом”, тоді настає розпад. Особистісний і національно-державний.

Колись Арістотель зазначив, що все людське є політичним. Доля людства найчастіше залежить від особистостей, що ухвалюють рішення. Отже, надважливим

чинником прогресу чи занепаду була завжди *влада*, політична “еліта”. Історія України переконує, що як тільки справи приватні, вузькогосподарські і корисливі починають переважати над загальними — Вітчизна, Народ, Земля, Віра, Воля, тоді розпочинається дія закону суспільного розкладу. Про це ще в античні часи говорив Платон, зазначаючи: хоч би на яких добрих засадах було створено державу, вона неминує може розклатися завдяки *особистим інтересам “провідної верстви”*. “Що ж тоді, — писав у своїх “Діалогах” Сенека, — коли кожен, хто вважає щастям сонливу бездіяльність і по чергове задоволення то своєї хіті, то черева, шукає у когось поважного виправдання своєї негідної поведінки... Але відповідь для них одна — “чого достатньо для природи — замало для насолоди”. Надмірність у насолоді — шкодить, а шодо чесноти, то надміру тут не варто боятися, бо в ній самій міра. То хай чеснота йде попереду”.

І в ігноруванні цього природного принципу — найбільша етична вада верхів. Бо коли їхня думка переобтяжена собою, писав Д. Донцов, тільки про себе: *про млинок, про ставок, про вишневецький садок*, то ця нищість духу веде в нікуди. Бо ще в “Слові о полку Ігоревім” є застереження, що хатитися Київська держава почала, коли настала мішанина цінностей, коли стали князі про мале говорити: це велике!, коли замість до отчизни, до слави, і до чести — почали вагу прив’язувати до дрібного і приватного.

Справді, благополуччя і майбутнє кожної нації залежить від її культури і свідомості, а передусім від її “передніх рядів”, провідників, влади. Без достойних поведирів, які здатні об’єднувати, народ нездатен вижити і перемагати, як правило, він щезає з арени історичного розвитку, тривалий час ще продовжуючи слугувати перегномом для “інших”.

Корисливість, боротьба за власність і владу, роз’єднаність і контрпродуктивне протистояння всередині країни породжують загальнонаціональне зло. Бо коли, написано в “Слові о полку Ігоревім”,

*“Сказав-бо брат братові:
“Се моє, а те — моє теж”*

*І почали князі про малес “се великие” мовити,
а самі на себе крамолу кувати.*

*А погани з усіх сторін приходили з перемогами
на землю Руськую”.*

Тому відповідальну перед Україною і Людиною владу народ має одержимо творити Сам, власною культурою і громадянською позицією суспільства, щоб повернути на єдино праведний і незворотний шлях — оберігати, зміцнювати, утверджувати найвищі цінності Нації — українську державність і Людину.

Усі вищеозначені суспільні проблеми, виклики, конфлікти між людиною і людиною, людиною і природою, факти агресії, нетерпимості й соціальної несправедливості потребують загальної уваги і вирішення, мінімізуючи згубний вплив на Життя. Очевидно, передусім усе залежатиме від Людини, від її культури бачення “себе” і “світу”. Але можливість удосконалити світ ставатиме реальністю, коли відбуватиметься гуманізація Особистості. Для цього передусім потрібно навчитися (всім!) говорити **правдою**. Без неї неможливий поступ і виживання, хоча дуже часто досвід нагадує нам про альтернативу. Моральний стандарт чесності (правди) має насамперед формувати освіта. Цю максимуму в освітнє середовище зобов’язана нести інтелігенція, Педагог. Публічне озвучення Правди, навіть коли вона є суворою, гіркою і незручною, — вища етична відповідальність тих, хто виховує Націю. Не випадково знаменитий документальний фільм Альберта Гора про відповідальність людини за нищення планети, який приніс йому Нобелівську премію миру, називається “Незручна правда”. Бо саме **правдивість** у словах і ділах є дорогою істини, миру і справедливості. Напівправа веде в нікуди. Для України надважливо, щоби з Народом нарешті почали “говорити” історично і соціальною правдою, особливо ті, хто виконує роль “поводирів”, “правителів” і “виховників”. Бо націю творять, а державу будують не фразою, а **чином і особистим прикладом**, що гідний наслідування.

Матриця нашої пам’яті

Закінчення. Початок на стор. 1

— І тому я прошу Михайла Федотовича, — сказав він, — скоріше писати нову книгу, щоб почалася нова епоха. Але жарти жартами, та мені дуже приємно, що сьогодні тут зібралися давні друзі, знайомі, щоб привітати нашого колегу, нашого друга з завершенням такої трилогії, яка стала епічною, стала однією з небагатьох, без якої сьогодні вже неможливо собі уявити історію української літератури. Нагадаю — це “Протирання дзеркала” (2016 рік), “Тіні в дзеркалі” і сьогоднішня — “3 пам’яті дзеркала”. Трилогія складається з 1958 віддрукованих сторінок.

Трикутниця Слабошпицького увібрало сотні персонажів не лише літературного буття, карколомні й трагічні сюжети, безліч фактів, подробиць та документів, які творять ось цей текст. Трилогія містить у собі цілу антологію поезії. Поезії забутих, і напівзабутих, і зовсім не забутих поетів. А сьогодні в цих книжках, у цьому контексті вони звучать по-новому.

Третя книжка автора дуже особлива, бо це книга мертвих. Вона відрізняється і має певний містичний характер. Забуті, напівзабуті і ще зовсім живі у нашій пам’яті люди. З радістю і сумом зустрів я на її сторінках своїх знайомих: могутнє сімейство Кісельових, родину Овчаренків, які він, слава Богу, не забув, бо це люди, достойні пам’яті; Романа Лубківського, Леоніда

Ще інші враження і почуття викликала трилогія, насамперед остання її частина, у Павла МОВЧАНА:

— У мене склалося враження, коли я її прочитав, що навколо моєї хати розібрали тин, який був надійним захистом для мене. І я відчув таку осиротілість, що не міг не зателефонувати Михайлові і сказати, що після її прочитання у мене було уявлення, що всі ці сутності були присутні в моїй свідомості, в моєму житті. Я майже всіх їх знав особисто. Вони були складовими, і дуже суттєвими, мого життя, починаючи, наприклад, від Леоніда Талалая. Того самого Бориса Мозолевського я запізнав у студії “Молодь”, яку відкривав Дмитро Білоус.

Михайло Слабошпицький з такою легкістю, такою оперативністю і з такою точністю відтворив і характер, і ситуації. І тим мені було прикріше, що я відчув: люди відійшли, їх уже немає. Це так само, як колись під час Днів української літератури в Польщі Дмитро Васильович Павличко взяв мене до Ярослава Івашкевича, і той у розмові зі мною прокопівся, що він “запізнився, залишився один, бо всі інші уже відійшли”. І Михайло раптом робить мені особисто відкриття, що вони відійшли, але водночас рятує думка, що час — це не тільки минуле, це сучільне, нема в ньому ні минулого, ні майбутнього. Ось ця хвилина так само є складовою отого великого часу, який Михайло

Череватенка, Віталія Дончика, Станіслава Тельнюка, Ореста Субтельного, Олесь Бердника. Сподіваюся, що всі ми, коли згадаємо людей, які відійшли, пам’ятаємо їхні голоси. Вони звучать у наших душах, і я знову почув їх вочевидь, наче спілкувався з ними. Я пережив їхні драми, вклонився їхній світлій пам’яті. Михайло Слабошпицький повернув мені тих, кого я не знав особисто. Без цих людей також неможливо уявити українську літературу.

Містичний образ дзеркала проходить через усю “одзеркалену” трилогію Михайла Слабошпицького. Дзеркало — як зв’язок з потойбічним світом. Дзеркало — як об’єктивний, а інколи й жорсткий інструмент оцінки людини. Тому що одне те, що людина думає про себе, а інше, що бачить у дзеркалі. Воно безжалісне і правдиве водночас.

Високо оцінив книжку “3 пам’яті дзеркала” Богдан ГОРИНЬ, який сказав, що вона нікого не залишить байдужим. Бо в презентованій книжці прекрасно виписана галерея образів видатних культурних діячів, письменників, митців, істориків. Ми зустрічаємо тут уже абсолютно легендарні імена, такі як Анатолій Лупиніс, таких дивовижних у нашій культурі викладачів, як Борис Тен і Ростислав Доценко. Не забуває автор і про наших видатних істориків: один із них вартий того, щоб видати його численні й надзвичайно цікаві праці, це Ярослав Дашкевич.

вимірює і виносить у простір. Це не тільки локальні речі, бо що таке тоталітаризм в Україні? Це неймовірно жорстока система. І це зумів талановито показати Михайло Слабошпицький у кожній представленій і виписаній ним постаті. І я йому дуже вдячний, бо сьогодні ми вступили в полосу колосального безпам’ятства. Відтак на ньому лежить великий обов’язок після того, як він виворожив ці тіні, протер дзеркало, розповісти всю правду про час і людей, які жили і творили всупереч жорсткій системі.

Павло Мовчан згадав і про так звану Божественну матрицю — голограму, яка фактично і дала Михайлові можливість глибоко філософського прочитання кожного епізоду, і створити не мозаїку, а цілісну картину тих хавів, які ми ще не до кінця усвідомлюємо, в якому часі ми живемо. Він послався і на Юрія Шербака, який говорив про новітні телекомунікаційні технології, що спрямовані на зміну суспільного мислення і світовідчуття, і які успішно впроваджуються і в Україні. Не усвідомлюючи, ми стаємо жертвами цього інструментарію.

Про актуальність і цінність для сучасників цієї книжки в контексті останніх подій в Україні говорили й інші учасники презентації: Дмитро Павличко, Любов Голота та інші побратими Михайла Слабошпицького по літературному цеху.

Власн. інф.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Я почув про нього в Торонто від літньої і надзвичайно інтелігентної пані Марії Фішер-Слиж. Вона довго лікарювала в США (мала там приватну педіатричну поліклініку), а коли досягла пенсійного віку, зліквідувала свій бізнес і переїхала до Канади. Обираючи місто для поселення, довго не вагалася: тільки Торонто, де особливо численна й активна українська громада.

Пані Марія була членом хто зна скількох українських політичних і культурних організацій і товариств та кількох медичних, жіночних (для переліку їх треба чималенько місця), Товариства приятелів України, Історичного товариства, Ліги українських меценатів. І повсюдно була передовсім у ролі мецената всіх тих організацій. Заможна вдова, що чесно нажила лікарською практикою чималі статки, щедро ділилася ними з тими, хто мав на меті важливі національні проекти. Знаю, що Фішер-Слиж упродовж півтора десятка літ виплачувала премії вчителям української мови в Криму. Фінансувала археологічну експедицію в Батурині. Давала поважні суми на проведення Міжнародного конкурсу з української мови П. Яценка — володарі її премій є в різних кутках України.

Мені вона розповіла, що взяла собі — як своєрідний національний податок — фінансувати видання українських книжок. У Північній Америці видрукувано чимало видань, де зазначено, що вони з'явилися коштом меценатки Марії Фішер-Слиж. Тому її альянс із Осипом Зінкевичем цілком зрозумілий. Уже згодом, коли вона звела мене з паном Зінкевичем, я допевнився: вони обоє — люди, сказати б, однієї групи кров. Я знав немало активістів української справи на еміграції, але рідко можна було зустріти таку безмежну національну заангажованість, як у них. Мовби вони самі себе на це змобілізували і до кінця днів своїх ані разу не заїкнулися про демобілізацію.

Пригадую, як пані Марія хвалила подвижництво Зінкевича Петрові Яцику, і він попервах відповідав на те з іронією: мовляв, що масштабне може зробити мураха, навіть і якщо вона трудиться беззастановно? Але після того, як Яцик кількаразово побував в Україні, і я розповів йому про колапс у книговидаванні та ще й показав збірки творів молодих письменників, котрі оприлюднив Зінкевич у "Смолоскипі", Яцик одразу ж загубив свою іронію. Відтоді він відгукувався про Зінкевича незмінно адораційно.

Це ж, мовляв, треба переконати в діаспорі людей, щоб вони жертвували кошти на видання книжок. А Зінкевич переконує. Очевидно, в нього є не тільки виразна аргументація, а й та емоційна сила, котра наворачтає людей у його "віру".

Яцик був жорстоким реалістом, який знав: єдине, на що діаспорні люди охоче дають пожертви, — то церква. Якби підрахувати всі ті суми, що їх видали наші люди в Північній і Південній Америці, в Австралії та в Європі на церкви, то їх вистачило б, щоб заснувати й утримувати десятки великих університетів. Дехто вважав такі Яцикові ескапади майже еретичними: мовляв, ти проти церкви? Отже, атеїст або агностик...

Але Яцик у відповідь називав суму, котру він дав на церкву в Міссіссасі (вона була чотиризначна), і всі претензії до нього відпадали. Далі він наводив повчальний факт: митрополит Андрей Шептицький видав на українські гуманітарні проекти грошей більше, аніж безпосередньо на церкву. Бо він був не тільки релігійним лідером — він був національним лідером, нашим державним діячем в умовах відсутності нашої держави.

Не ознайомлений із ментальністю тодішньої української діаспори, її ієрархії цінностей та традиційними уявленнями національних обов'язків за умов перебування в еміграції навіть не уявляє, як важко давалися всі науково-освітні й культурно-мистецькі проекти, під котрі треба було зібрати кошти. Тут благодійництво не було аж таке ентузіастичне, як, скажімо, на церкву, коли кожен хоче відкупитися за свої гріхи, щоб здобути на тому світі місце в раю.

Тому кожен реалізований не релігійний проект — майже подвиг. І в цьому ряду подвижницькі діяння цілеспрямованого та наполегливого Осипа Зінкевича — це справді яскравий український феномен. Справді чоловіка високої самоповаги. Поклавши собі за мету створити потужне національне видавництво, він створив його і зумів, як мовиться, втримати на плаву не тільки в США, а й тут тоді, коли в Україні лютував книговидавничий колапс. Тоді, коли одне за одним, мов бульки на воді, лопаля голосно заявлені амбітні видавничі дома й просто видавництва, коли безнадійно змарганізувалися і ще донині не можуть прийти до тями такі монстри, як "Дніпро", "Молодь", "Веселка", "Український письменник" (сьогодні

Нова книга Михайла Слабошпицького "З пам'яті дзеркала" завершує своєрідний цикл мемуарної прози, де вже оприлюднено "Протирання дзеркала" і "Тіні в дзеркалі", що мають широкий резонанс.

Книга, як і дві попередні, з'явилася у видавництві "Ярослав Вал". Її презентація відбулася в Національному музеї літератури. Пропонуємо увазі читачів цей мемуарний фрагмент.

Ідеаліст та реаліст

Осип Зінкевич

вже мало хто пам'ятає їхню колишню велич).

Якось у Торонто пані Фішер запросила мене на зустріч із Осипом Зінкевичем, що приїхав зі США, щоб пропагувати ідею свого незалежного видавництва вже в Україні. Зустріч відбувалася в Канадській українській мистецькій фундації (КУМФ) — одній із найпрестижніших у місті українських зал. Подія була широко розрекламована в газеті "Новий шлях" та "Гомін України", в радіопрограмах "Пісні України" й телепрограмах "Світгляд" і "Контакт". Тому в КУМФі був аншлаг. Кремезний, невисокий і неголосний Зінкевич легко володів аудиторією. Відчутно було, що він уміє переконувати. До того ж серйозну підготовчо-агітаційну роботу провела пані Фішер. Люди охоче вручали Зінкевичу чеки з пожертвами на "Смолоскип". Це була одна з найуспішніших акцій, котрі мені доводилося бачити в Торонто. Публіка, що вже втомилася і майже вигрошилася від нескінченних збирань коштів (на що тільки в Україну тут не збирали!) і потроху втрачала філантропійний ентузіазм, була сама на себе не схожа — здається, ніхто не зігнував заклик дати кошти на "Смолоскип". Я ще раз допевнився в тому, як багато залежить од особи того, хто артикулює людям ідею. Потім мені розповіли: Зінкевич має поміж українців США й Канади добру опінію, з ним ніколи не було якогось фінансових непорозумінь (котрі часто виникають і там, і тут). Таки справді: репутація йде попереду людині.

Чи й треба гадувати те, скільки опонентів попервах було тут в Осипа Зінкевича?! Як це в нас і ведеться чи не за кожної ситуації, коли тхось починає розгортати важливу національну справу.

Немало з нашого літературного колгоспу ремствувало: що це за літінкубатор? Зінкевич — марнотратник, бо він викидає дорожочні кошти невідомо на що! Краще б друкував наші нетлінні творіння. Без нас національна література може померти. А всі ті літнеофіти, якими заопікувався Зінкевич, хай ще трохи підроснуть. Здається, спочатку навіть почало увиразнюватися приховане протистояння між Спілкою письменників і "Смолоскипом". Потім, слава Богу, воно зникло. Принаймні напозір. Але що характерно: Спілка письменників — одне гетто. "Смолоскип" — інше гетто. "Гетто" — оскільки живемо в явно нелітературні часи. І тим дорожочніша ініціатива Зінкевича. Не побоюся пафосності — важлива інвестиція в національну справу, творення українського духовного клімату в постсовківській країні, якою досі лишається Україна.

Осип Зінкевич тоді пояснював: "Ми дивимось на Україну майбутнього, на молодь, яка за п'ять-десять років буде будувати українську державу і керувати нею. Але превелику частину цієї молоді треба сьогодні українизувати і дерусифікувати. Одна з можливостей — це українськомовна книжка, це витіснення з України російськомовної культури, яка так негативно впливає на національний і духовний розвиток молодого покоління".

Це звучало переконливо і своєчасно. Його підтримали. Через кілька років Зінкевич привіз до Північної Америки групу талановитих молодих людей із гніздів'я вже українського "Смолоскипу", які справили на діаспорну громаду добре враження — всі допевнилися в тому, що "Смолоскип" в Україні був справді потрібний. Це дорожочний шанс для талановитої молоді, що дає їй змогу звернути на себе уваги чи й взагалі творчо реалізуватися.

Гадаю, він уявлення не мав, з якими проблемами тут, вибираючися в Україну, зі своїми сміливими планами та надіями, зіткнеться. З одного боку — наша чавуннолоба чиновничократія, котра намертво стояла проти всього нового й, як мовиться, відразу з порога гробила всі ідеї, з котрими до неї зверталися. Радянська Україна була державою комунократії. Незалежна Україна стала державою чиновничократії. Хоч би як виразно артикулювали держчиновникові свою справу, покликаючися на і прегимність свого звертання, і цілковиту лавимірність у вирішенні справи, про ко-

тру клопошся, він вас демонстративно не чув. (Зрештою, не чує і донині). Щоправда, у вас є в запасі магічна фраза, якою ви супроводжуєте конверт із "зеленими": "Це, зрозумійте правильно, не хабар, а так — од усього серця..."

Чиновник жвавішає лицем, засвічується приязним усміхом, стає неприродно доброзичливим. Ніяких проблем — усе залагоджено.

Зінкевичу попервах довелося бути й архітектором утілення його ідеї, й завгоспом, і кур'єром, і кольпортером, і бухгалтером, і пропагандистом. І, здається, в усьому тому він (може, навіть несподівано для себе) виявляв здібності. Отже, йому чимало було дано, як мовиться, від Бога. Він зі стоїчною витримкою пройшов усі випробу, котрі випали на період "уконститування" та "угніздуння" "Смолоскипу" в столиці.

Знаю, що довірливому Зінкевичу довелося пережити в Україні чимало розчарувань у тутешніх людях. То команда поліграфістів, що піднайнялася до нього, ні з сього ні з того зникла в невідомому напрямку, прихопивши з собою компактну друкарню, що її Зінкевич увіз в Україну, і вона значно здешевлювала свої партії "смолоскипівських" книжок — своїх поліграфічна база економила чимало коштів. То в "Смолоскипа" видерли скромний автомобільчик — він не був оформлений належним чином, щоб "Смолоскип" довів у суді свою законну власність. Отож той, хто був поряд із Зінкевичем і начебто виступав із ним заодно, не встояв перед хапальним рефлексом, коли відкрив можливість пожитися за чужий рахунок. Спокуси часто сильніші за людей. Навіть за нібито дуже ідейних. Зінкевич не любив згадувати такі епізоди (а вони цими двома не обмежувалися!). Коли я запитав його про них, він розвів руками й перекинув розмову на інше. Чи то йому не хотілося говорити про те, як тутешні спритники, втершись до нього в довіру, обвели його кругом пальця, що шкодував тратити час на розмови, котрі вже ніяк не зарадять тому, що сталося.

Ростислав Семків подарував мені "Щоденник" Осипа Зінкевича та монографію Алли Миколаєнко "Смолоскип" (1967—2017): від Америки до України". Я вичитував там те, що знав, про що здогадувався і про що не мав жоднісінького уявлення. Непретензійні, гадається, часом і похапливі нотатки Зінкевича несуть у собі не тільки епізоди з його біографії, котра читається як роман про українську людину, що, попрощавшись з батьківщиною, шукає свого місця у світі; він також несе в собі важливі штрихи до автохарактеристики цього ініціативного, відповідального і напродици цілеспрямованого чоловіка. Повсюдно, де опинявся Зінкевич, він виявляв організаційні здібності (у в'язниці зніціював видання часопису й зацікавив ідеєю кількох людей, у Франції, під час роботи у вугільній копальні, зорганізував позапартійну Спілку української молоді (СУМ) і став першим її головою. Далі був молодіжно-студентський часопис "Смолоскип", що його редагував той же Зінкевич, який паралельно з засвоєнням хімічної науки опановував журналістське ремесло).

Збираючися писати спогад про Осипа Зінкевича, я не мав наміру реферувати його щоденник, оскільки не був із ним ознайомлений. Тільки якось почув, як про нього на котромусь зібранні обмовився Ростислав Семків: мовляв, це дуже важлива під багатьма оглядами лектура. Але я не надав тому аж такого великого значення.

І ось читаючи — майже, як роман — цей щоденник, доуявляючи конспективно викладене або й не сказане, складаєш розпросторену в часі картинку особистої війни Осипа Зінкевича з радянською імперською машиною.

Після перших книгодруків "Смолоскип" одразу увиразнив свій профіль. Він постав видавництвом, котре оприлюднює твори українського політичного самвидаву й андеграундної літератури.

"Лихо з розуму" В'ячеслава Чорновола, "Собор у риштованні" Євгена Сверстюка, "Бумеранг" Валентина Мороза, випуски "Українського вісника" — це одні з найперших резонансних видань "Смолоскипа". Водночас із цим Зінкевич, який був головним архітектором "Смолоскипа", створив у його структурі Українську інформаційну службу, що згодом мала й англійське відділення. З'явилася там і організація оборони людських прав в Україні. Після виникнення в Україні Української гельсінської спілки "Смолоскип" зніціював у Вашингтоні Комітет гельсінських гарантій для України.

Читаю і в Зінкевичевому щоденнику, і в матеріалах про історію "Смолоскипа", яким легендованим ставав в Україні (в певних колах) Осип Зінкевич. Він, певно, й сам не пізнавав себе в своєму портреті, створеному радянськими спецслужбами й пропагандистами.

"Вісті з України" (вони давно почли в Бозі), що були відомо чим рупором, писали після того, як "Смолоскип" узяв собі до назви ім'я Василя Симоненка, що Зінкевич — то небезпечний фашистський злочинець. Пан Осип згадував: "...у 1930 році (коли мені було всього кілька років), я був директором "Смолоскипа" у Німеччині і товаришував з Гітлером! Точно так написано". Так працювали радянські пропагандисти, анітрохи не переймаючися тим, що їхні твердження, як кажуть, купі не тримаються. Був він, згідно з тими писаннями, й агентом ЦРУ, і хіміком, який у секретних лабораторіях готує зброю масового ураження, котру американські імперіалісти збираються використати проти радянського народу. Зрештою, ким він тільки не був! Одне слово, компартійні пропагандисти зробили його універсалом — кругом і скрізь небезпечний Зінкевич.

У щоденнику читаємо майже детективні сюжети про вивезення зв'язковими "Смолоскипа" з України, а далі через європейські країни до США рукописів Олеса Бердника, Миколи Руденка, Михайла Осадчого, Ніни Строкатої і Святослава Караванського, Ірини й Гіора Калінців. У кожній з цих книг — складний сюжет її появи в "Смолоскипі". Це справді унікальні сторінки історії українського книговидавання.

Звичайно ж, мене передовсім цікавило те, коли Зінкевичева редакторська оптика сфокусувалася саме на Україні. Читаючи щоденник, я, здається, знайшов своєрідну точку відліку. "Коли ми вирішили відновлювати журнал 1960 року, домовилися, що будемо писати насамперед про рух шістдесятництва, події в Україні...", "...я передплатив і отримую майже всі літературні газети й журнали з України. Перебрав на себе збирати матеріали й писати про події в Україні". І чи не перша публікація цього вектора — стаття про молодих наших письменників у контексті чергового письменницького з'їзду. Як видається під час читання щоденника, історія з віршем Людмили Скирди "Живеш і раптом" була для Зінкевича дуже важливою. Зінкевич повірив у ширість зізнання молодого поетеси, повірив у те, що слідом за нею так про своє відчуття України могли б із усією відповідальністю сказати чимало людей її генерації:

*О, земле, вір — навіки повернусь
у океан, в якому я краплина.
Без мене буде дихать Україна,
а я без України задихнусь.*

Я знав тоді в університеті Людмилу Скирду, яка навчалася на філологічному факультеті. Вона була там однією з найголовніших літературних надій. За молодечою фрондою та ексцентрикою в її віршах проступало те, що зірло побачив Осип Зінкевич — невідомо українськоцентричність.

Сьогодні цікаво перечитати Зінкевичу статтю про дискусію довкола збірки двадцятилітньої Людмили Скирди "Чекання", що її ортодокси нашої критики звинуватили в міщанському дрібнотелі й піддали нещадному остракізму. Звернув увагу Зінкевич і на те, що після появи своєї дебютної книжки, котра мала такий прийом у критиці, ім'я поетеси надовго зникло зі сторінок літературної періоди-

ки і намагався вгадати причину того. Біографія автора, текст, рецепція і контекст — неодмінні складові Зінкевичевих виступів.

Вже тоді він став одним із найглибших знавців української літератури — таких, як, скажімо, Іван Кошелівець чи Богдан Кравців, які чимало писали про неї. З'являється друком 1967-го окремих виданнях його праця “З генерації новаторів: Світличний і Дзюба”.

Мені здається, Зінкевич — якби була в тому потреба — міг би скласти докладну карту української поезії, чітко виокремивши на ній неконвенціональні пошуки шістдесятників і постшістдесятників, територію віршоробів-графоманів та епідемічної (мабуть, його дефініція) поезії.

Та все ж “чистим” літературознавцем він не був. Зінкевич — це передовсім українські дисиденти, наш правозахисний рух. А оскільки його переважною більшістю склали гуманітарії, діячі літератури й публіцисти, то він незмінно тримав усе це в полі зору. Але загалом його діяльність була значно більше політизована, аніж скажімо вже згадуваних Івана Кошелівця чи Богдана Кравцева. “Смолоскип” — це не тільки публікація репресованих в Україні літературних творів — це й оприлюднення всього нашого самвидаву. Це постійне опікування дисидентами. Це поїздка кур’єрів “Смолоскипа” в СРСР, де вони зустрічалися з правозахисниками й вивозили в США важливі політичні документи й твори, які “Смолоскип” оприявнював друком. Це поширення в західному світі правди про внутрішню політику СРСР та послідовний етноцид — як універсальний метод творення так званої нової історичної спільності під назвою єдиного радянського народу. З його щоденника дізнаємося чимало про його особисту війну з комуністичним імперіалізмом та широке коло людей — ідейних однодумців Осипа Зінкевича. Є тут надзвичайно цікаві сюжети й подробиці, котрі збереглися завдяки нотаткам ідейного натхненника “Смолоскипа”. Шкода, що Зінкевич не мав змоги постійно хронографувати “смолоскипівську” діяльність і події свого багатогранного життя. І тому так багато лишилося “поза кадром”.

Але й те, що зустрічаємо в цих записках, несе в собі відлуння атмосфера, що була в середовищі нашої політичної еміграції. Необізаному з усім тим тутешньому читачеві все виглядає майже ідеально: там збиралися справжні українські патріоти, які в ім’я свободи України ладні на все. Щоденник Зінкевича показує: загалом воно так, але й трохи не так...

Діаспора — це всього лиш люди. Здебільшого такі наші люди. Але — з усіма чеснотами й античеснотами. І є серед них усякого. Одні ставлять собі в пріоритет безкорисливе служіння вкраїнській справі і беззастережно підпорядковуються її потребам. Інші індивідуалісти до цих клопітних справ і всуціль поглинуті особистими проблемами. Ще інші незмінно обстоюють свої корпоративні інтереси, хоч те завдає великої шкоди спільній справі. А ще інші, засліплені демоном деструкції, докладають зусиль, щоб угробити важливу справу тільки через те, що вона не перебуває в їхньому підпорядкуванні, і вони не можуть її контролювати чи мати з неї зиск. У Зінкевича немає веломовних інвектив чи нарікань з приводу того, як йому заважають у роботі, як деякі з політичних провідників еміграції звинувачують його мало не в радянськості. Він лаконічно кілька разів констатує такі факти. Складний конфлікт із його ж середовищем ОУН (м) виник у нього, коли Зінкевич обмовився, що хоче видати книжку Данила Шумука, в якій є низка, як видавалося Зінкевичевим колегам, аж надуже контроверсійних моментів.

Це, власне, ціла епопея під назвою “Данило Шумук”. Численні її моменти простежують за щоденником пана Зінкевича. Ось кур’єр “Смолоскипа” привіз із України фотоплівку з текстом Шумука. Перша настороженість довкола цього імені в партійному середовищі самого Зінкевича. Його намагаються переконати: це, що з таким ризиком привезено з України, — фальшивка, котрою радянські спецслужби скомпрометують “Смолоскип”, а головне — все націоналістичне середовище на Заході. Он, мовляв, радянські спецслужби уже поширюють повсюдно ті уривки з тексту Шумука, в яких він розносить бандерівців. А оскільки Зінкевич приналежить до мельниківців, то публікація Шумука, окрім усього іншого, спровокує чергове загострення давнього конфлікту між бандерівцями й мельниківцями, від якого однаково програють і бандерівці, й мельниківці.

Записи Зінкевича у щоденнику від 8 березня 1974 року: “Обережність мусить бути потрібна...”, “Треба що справу відполітизувати і відпартійнити, тим більше, що до цієї справи Організація не мала і не має жодного відношення. Я написав їм (колегам із мельниківського проводу. — М. С.), щоб вони опублікували заяву, що Організація не мала і не

має жодного відношення до отримання спогадів і за їхню публікацію не несе жодної відповідальності...”, “За спогадами будемо стояти ми (“Смолоскип” і його середовище. — М. С.), нехай тільки ми і ніхто інший. Це буде доказом, що ми робимо конкретну роботу, але про наших людей ніхто не має знати. Бути всюди для конкретної роботи, а не для самореклами. Це має бути нашим кредо...”

А у квітні того ж року Зінкевич пише, що один із проводу ПУНУ вимагає суду над ним за видання спогадів Шумука. Ось така колізія з його організацією. А що вже казати про мельниківських опонентів-бандерівців?! Зінкевич опиняється між двох вогнів. А тут іще новина. У пропагандистських “Вістях з України”, котрі виходять у Києві для розкладання політичної еміграції, знову роблять повторне “відкриття”: Осип Зінкевич — ідейний поплентач самого Гітлера!

Видавця намагалися переконати: рукопис Шумука — це насправді містифікація, від якої треба триматися якнайдалі. Мовляв, радянські спецслужби підготували ту диверсію, щоб скомпрометувати всю українську політичну еміграцію. Знову той самий мотив.

Зінкевич радився з тими, на чию думку зважав, наводив довідки, самотужки робив текстологічне дослідження, сам опонував своєму бажанню друкувати рукопис Шумука. Радники радили всяке, але здебільшого вмовляли втриматися: хто зна, що стоїть за цим рукописом. До того ж, скандал, здається, вже починається, хоча озаймолося з писанням Шумука лише кілька людей. Ще трохи роздумів та вагань — і Зінкевич врешті прийняв рішення: видавати.

Я читав цю книжку. Там справді багато різких докорів і на адресу провідників партійних середовищ, і на фігурантів українського політикуму з-поміж націонал-демократів. Кому з них це могло сподобатися? Але, незважаючи на часто недипломатичний тон автора, сказавши в нього було гіркою правдою.

До речі, мені довелось неодноразово зустрічатися з Данилом Шумуком. Я був тоді головно секретаріату Української всесвітньої координаційної ради, голова котрої Іван Драч вирішив: ставимо документальний фільм про Шумука. Мене зобов’язали продюсувати фільм. Автори сценарію — Іван Драч, Микола Мащенко і я. Мащенко — режисер-постановник. Я зайкнувся про те, щоб до участі в картині запросити Осипа Зінкевича, бо ж це він усупротив потужній протидії видав Шумукову книжку, і вона спричинила такий головний резонанс і в діаспорі, і в Україні. До того ж Зінкевич із усіх нас найкраще знає Шумука, бо ж спілкується з ним уже тривалий час. Опікувався ним, коли Шумук з’явився в Канаді. Це вже після “смолоскипівського” видання — чи, точніше, завдяки йому — “За східним обрієм” Шумука з’явилось і в англійському перекладі. Саме “Смолоскип” уможливив і підготував його появу. Дивно, але мою пропозицію кандидатури Зінкевича чомусь зігнорували. Фільм робився похалцем. Сценаристи так і не узгодили між собою, хто й що там хоче побачити.

Наш півторагодинний фільм вийшов “так собі”. Довгі монологи Шумука, Драча, Мащенка, мій, вряди-годи перемережовані кадрами то птахів у небі, то гономом київських вулиць, то плеканими клумбами на майданах і бульварах, то каштаноквітням. Гарні майже кожен окремо взятій кадри, а все разом — аж надто поетичне й електричне. Гарнота на гарноті — і поміж них просто губиться скульптурно виразне, волюбве обличчя Данила Шумука і його глухуватий голос.

Не пригадую, чи був на презентації фільму в Музеї літератури пан Зінкевич — туди запрошувалося найвідоміших українських діячів. Пам’ятаю обережну критику “Данила Шумука” в “в’язня ХХ століття” (так називається картина) Євгеном Сверстюком, В’ячеславом Чорноволом, Дмитром Павличком і Павлом Мовчаном, які, сказавши високі слова про неординарну особистість Шумука і його життєві імперативи, зауважували монотонну статичність фільму, розтягнутість і надміру дидактичність.

Я не був у “смолоскипівському” колі, але в полі мого зору (як невинного бібліомана!) постійно були і є його видання. Я не завжди встигає вступати до дебютних книжками тих, кого відкриває і благословляє в літературу “Смолоскип”. Яюсь зацікавився його лауреатами: Сергієм Жаданом, Тарасом Прохаськом, Андрієм Кокотюхою, Іваном Андрусак, Софією Андрухович, Ігором Андрущенко, Юрієм Бедриком, Катериною Калиткою, Андрієм Бондаром, Мар’яною Савкою, Анатолієм Дністровим, Остапом Сливинським, Ростиславом Семків, Петро Яценко, Ірина Шувалова, Анна Малігон, Лесь Белей, Тетяна Винник, Мирослав Лаюк... — це тільки ті, в чії тексти я заглянув або про що жав, оскільки від багатьох імен іде — хай і не аж таке голосне — відлуння, і на ньо-

го звертають увагу ті, хто навіть бодай побіжно цікавиться молодою літературою. “Смолоскипівський” новоіменний книгопотік — це вже як своєрідна і геть інша літературна цивілізація.

Тоді, під час зустрічі з українською громадністю в торонтській КУМФі, Осип Зінкевич говорив, що перенесення “Смолоскипу” в Україну — це не механічна формальність. Це значне розширення його методологічних засад і нові сторінки в його творчій практиці. Він наголошував: “Смолоскип” не тільки оприлюднюватиме твори здібних молодих людей, яких, на гадку Зінкевича, в Україні навіть значно більше, ніж нам уявляється. “Смолоскип” творитиме своє — справді принципово українське, молодіжне — середовище, де буде і література, й політика, й культура загалом, і громадська діяльність.

Тоді, в час нестримної ейфорії від української незалежності, оприлюднювалося маса грандіозних проектів, котрі, як стверджували ті, хто їх артикулював, могли б якщо взагалі не перевернути світ, то принаймні до невідомості змінити Україну (деколонізувати, декомунізувати, дерадяннізувати, дерусифікувати і т. ін.). На жаль, сьогодні нічого не чути про тих зухвалих прожекторів і не помітно особливих слідів од обіцяних ними грандіозних діянь та перетворень нашого краю до невідомості.

А Зінкевич “Смолоскип”, за яким не стояли гігантоманські амбіції його засновника й ініціатора перенесення “Смолоскипа” в Україну, — є. І є таким феноменом, який авторитетно потверджує: якщо до справи береться справді розумний архітектор, якщо він надарований креативним мисленням, якщо справді розуміється в людях і вмє дїбрати професійну “команду”, то навіть за наших умов — відверто скажемо, не дуже сприяливі для такої діяльності — успіх може перевершити сподівання, котрі не аж такі сміливі, бо, реалістично дивлячись навколо, розумієш: у нас усе робити значно складніше, “ніж у людей”. Мабуть, наша планида така, що “той мурує”, а “той руйнує”. У нас якщо хтось щось робить, і в нього це виходить, то над ним стає десяток непроханих порадників, які заводять дружним хором: “Та це ж так не робиться!” І вчать та переучують вас на свій копил.

Добре, що Зінкевич — як чоловік третій та бувальчий у бувальцях — добре знається на породі таких повчальців, бо, судячи зі щоденника, вони постійно перепиняли його на життєві дорозі. Але він — еластичний та дипломатичний — не вступаючи в затяжні дискусії, тихенько обминав їх і робив те, що сам вважає за потрібне. Про згубність безплідних дискусій він писав у своїх статтях “Останній обов’язок націоналістичної генерації” 1974 року та “Епідемія закликів” 1975-го (добре, що вони передруковані як додатки до його “Щоденника”).

Це ж тоді Зінкевич мав сміливість виразно наголосити: “Склалося так, що в системі всіх трьох ОУН молода національна генерація стала глядачем, спостерігачем, а не творцем і співвідповідальним чинником. У дуже багатьох випадках заслужені сеньйори її зредували, де це було можливе, до сліпого виконання, а де цього не можна було досягнути — випхали поза рамки ОУН. Всі три ОУН без молодого поповнення добувають до свого кінця. Багато з її керівників не усвідомлюють собі, що вони доводять цей твір, зі світліми традиціями, з помилками і мудрими спрямуваннями, з героями і обивателями, ідеалістами і “апаратчиками” — до музейного експоната”.

І це справді так. Добре пам’ятаю, коли я, голова секретаріату УВКР, бував в українських центрах США й Канади. І повсюдно, в керівництві їх, як у Політбюро ЦК КПРС, панувала та геронтократія. Навіть рядові члени й просто активісти в тих середовищах були люди літнього віку. Молодь туди не допускалася. Керівники проводили були як монархи, що до кінця днів своїх мають возсідати на тронах. Коли я тоді, на початку дев’яностих, заговорював про відсутність молоді крові в українських організаціях, то здебільшого чув приблизно таке: молоді до нас не йдуть, бо молоді — то вже не українці, а канадійці чи американці українського походження, люди подвійної лояльності — з них уже не можна вимагати того, що від нас...

Але все це легко спростувалося, коли в США виник не партійний Координаційний комітет допомоги Україні, а в Канаді Товариство прихильників Руху (згодом перейменовано на Товариство приятелів України). І там, і там було чимало моїх молодих знайомиць, чії батьки верховодили в усіх трьох ОУН.

До речі, про знайомиць. Мав приємність знатися з низкою людей, про яких прихильно пише у щоденнику Осип Зінкевич. Тут і вчечний — хімік, колишній “дивізійник” Степан Льницький, і генеральний секретар СКУ, історик Василь Верига, й доктор історії Марта Богачевська (Хом’як), і письменниця Антоніна Горохович, і подружжя Дарки (мистецтвознавець)

та Юрія Даревичів (фізик), і родина Ключасів, і письменниця та мисткиня Ліда Палій, і доктор історії Роман Сербин... — і це ще не всі. Є чимало знамих мені імен, котрі Зінкевич згадує без будь-яких характеристик.

Згадувані ж у мене попереду люди мають хто побіжно, а хто й докладні характеристики автора “Щоденника”. І ці характеристики, наскільки я можу судити, здебільшого таки влучні, психологічно вичерпні. Читаючи про цих людей, я відразу впізнавав їх. Більшість із них саме такими виступали і з моєї пам’яті. Ще одна нагода допевнитися, як добре розумівся Зінкевич у людях.

Випало мені зустрічатися в Торонто й з авантюристичною Наталкою Бундзою, що, як пише Зінкевич, оповідала йому, буцімто радянські спецслужби пропонували їй 20 тисяч доларів (за іншої розповіді та сума вже збільшилася) за те, що вона допоможе їм ухопити Зінкевича (буцімто мала намовити його приїхати в Україну, а там уже знатимуть, що і як з ним зробити). Але хвалилася Зінкевичу, що не стала виманювати його Радянську Україну. Отож, мовляв, хай подякує її патріотичному сумлінню... Читаючи це, я впливав себе на думці, якою могла б про це бути психологічна новела. Як багато розповіла б вона про особливості життя в еміграції і ризики для таких людей, як Зінкевич, у їхніх спробах з’явитися в Україні. Зрештою, Зінкевич щоденник — це сюжети, сюжети й сюжети, котрі чекають того, хто розгорне їх у художніх творах. Дивно, що ними ще не зацікавився, наприклад, Андрій Кокотюха. Але — це вже інша тема.

Коли Ліга українських меценатів розпочала проводити Міжнародний конкурс з української мови (після смерті його ініціатора Яценка він носить ім’я видатного благодійника), я запрошував до опікунської і наглядової рад цього проекту найвідоміших людей з України й діаспори. Тоді нас серйозно підтримали (і підтримують нині) Микола Жулинський, Павло Мовчан, Ярослав Яцків, Ірина Фаріон, Любов Голота. З громадських діячів діаспори в нас з’явилися президент Світової федерації українських жіночих організацій Оксана Бризгун-Соколик, віце-президент Світового конгресу українців Василь Верига, які популяризували конкурс на Заході. Особливо ж відчутною була підтримка Осипа Зінкевича, який, погодившись бути членом опікунської ради, поставився до такої ролі справді серйозно. Він не тільки подавав конструктивні ідеї, він одразу ж запропонував: “Смолоскип” даруватиме свої видання переможцям і призерам мовного марафону. Якщо дехто з наших видавців, до кого ми звернулися з проханням пожертвувати книжки для курсантів, категорично зажадав: купуйте в нас книжки, безкоштовно не дамо, то саме Зінкевич “Смолоскип” першим подав приклад благодійності. Відтоді й аж донині (хоч пана Зінкевича вже немає серед живих), “Смолоскип” постійно забезпечує курсантів найкращими своїми виданнями. Досить бодай назвати серії “Розстріляне Відродження”, “Шістдесятники”, мемуари, політологічні видання, прозу й поезію молодих авторів. Очевидно, саме приклад “Смолоскипа” навернув до нас інші видавництва, котрі на нього взоруються.

Я переконаний: у своїй увазі до мовного конкурсу й конкретній допомозі нам Осип Зінкевич переконливо показав себе саме таким, яким він був. А був, з одного боку, ідеалістом. Не тим найвим, який одриваний од землі й задивлений у небо, а тим, хто має незмінні життєві ідеали й беззастережно служить їм. А з другого боку, як чоловік, надарований практичним і системним мисленням, він, аналізуючи конкретні фінансові й організаційні моменти проекту, багато допоміг мені конструктивними порадами. Це було для мене своєчасно, бо ж конкурс тоді тільки робив перші кроки, й особливо цінно, позаяк організаційні клопоти — то найважчий для мене “жанр”. А в Зінкевича до цього був талант, то — його органічна стихія, в котрій він почувався справді як риба в воді. До того ж у нього був величезний практичний досвід, котрим він охоче ділився.

Окрім того, що він був політичним і громадським діячем — і, що дуже важливо, не інфікованим корпоративним егоїзмом, котрим страждає переважна більшість із них, — він був і бізнесменом. Бо провадження “Смолоскипом” — то вже й бізнес, котрому треба давати раду. На самому патріотизмі і при всіх добрих інтенціях тут, як мовиться, далеко не зайдеш. Тут потрібно бути реалістом, який обоба ногами твердо стоїть на землі. Мені навіть не відразу повірилося, що в ньому поєднались ідеалізм та реалізм. Якість, здавалося б, антагоністичні. І щасливі — та неминуче успішні — люди, яким щастить гармонійно поєднати їх у собі.

Осип Зінкевич — поєднав.

І це — одне з пояснень феномена “Смолоскипа”.

Олекса РИЗНИКІВ,
письменник, Одеса

У чому помилявся Огієнко? Українська — багатша!

При детальному, прискіпливому розгляді думок Івана Огієнко про походження нашої мови зустрічаємо твердження, яке суперечить його ж посилу-засновку. Ось він пише про автохтонність нашого народу:

У слов'янській(?! — О.Р.) прабатьківщині українці сиділи приблизно на тих самих землях, на яких пізніше застала їх історія, цебто, українці автохтони на своїх землях, як це удowodнив М. Грушевський; так само й чеський археолог Нідерле твердить, що українці й білоруси найбільш автохтонні на своїх землях. “Середнє Подніпров'я було правдоподібно прабатьківщиною нашого народу”, — твердить М. Грушевський (т. I, с. 5, 45). Таким чином, Подніпров'я — це центр нашої найдавнішої території, де поставала наша історія, де витворювалася наша мова. Але народ український займав розлогою землею, куди входили — вживаю пізніших назв — і Галичина, Закарпаття, південна Волинь, а також Подоння.

Твердження, як на сьогодні, правильні. Але ж...

Але ж абзацом вище автор твердить:

“Українська мова як така зарисувалася ще на слов'янській прабатьківщині, від якої відірвалася вже з виразними своїми рисами, як поставала й кожна інша слов'янська мова”.

Тут три пункти викликають заперечення. Розглянемо їх прискіпливіше.

1. Згідно з Літописом нашим, слов'яни (словени) жили на нішній Новгородщині. Ось цитати з “Повісті минулих літ” (К. “Веселка”, 1982 р., український переклад Віктора Близнеця):

“апостол Андрій подався Дніпром у верхів'я ріки і прибув до слов'ян, де зараз стоїть Новгород...” с. 12;

“а в словен у Новгороді своє іще князювання” с. 13;

“в літо 859 варяги із-за моря збирали данину з чуді, і з слов'ян новгородських, і з мері, і з усіх кривичів...” с. 20;

“в літо 862 пішли до варягів... і сказали їм чудь, слов'яни і кривичі... прийдіть князювати і володіти нами... Старший Рюрик сів у Новгороді, а другий Синеус, — на Білоозері, а третій Трувер — в Ізборську” с. 20 (Звернути увагу — “пішли до варягів” — не руси, не поляни, у яких були свої князі, а “чудь, слов'яни і кривичі”!);

“...перше, давнє населення у Новгороді — словени, у Полоцьку — Кривичі, у Ростові — меря, у Муромі — мурома. І ними всіма володів Рюрик”.

Себто, не тією землею, що є руською, чи киево-руською!! Чи по-сучасному — українською!

Наших з вами предків Літопис весь час нарікає полянами і русами.

Втім, що поробиш. Нині прийнято слов'янами називати і чехів, і словаків, і поляків, і словен, і білорусів, і сербів... А тоді,

як бачимо, слов'янами (зауважте, *першими* слов'янами) стали називатися наші переселенці на північ, які заснували там *нове* місто і назвали його *Новгород!* А нині навіть московити, які у своїй основі, генетично, були і є фінами і татарами, і які під проводом Івана Грозного винищували *слов'яно-новгородців* до пня! — стали називати себе слов'янами... Може, й справді, душі убиваних новгородських слов'ян переходили в убивць? Будемо і ми надалі цієї умовності дотримуватися: *слов'яни — це ті, хто відірвався від нашої прабатьківщини і розмовляв на чужих землях нашим СЛОВОМ.* Але поступово змінюючи його, втрачаючи дещо зі старовини, про що буде далі.

2. Автохтонною була для нас Київщина, Волинь, степи поміж Дніпром і Дністром, Доном і Дунаєм. Про це свідчать і оці назви чотирьох річок, які мають (на думку багатьох науковців) в собі корінь *Дана*, богиня води. Та й звичайно усе Підкарпаття. До речі, у центрі цієї території протікає річка *БОГ*, яка й була Богом для наших пращів! Гляньте на карту — вона повністю наша!! — від витоків до моря!

Гр. Півторак твердить, що уже в часи Трипілля, а це 4—5 тисячоліть перед Христом, наші предки жили тут: “Трипільська культура піднесла господарській і культурній рівень Середньої Наддніпряниці і заклала міцний фундамент для високого культурного розвитку наступних етноплемінних утворень цього регіону, зокрема й ранніх східнослов'янських (точніше було би сказати — *ранніх українських — О.Р.) племен*”. (“Українці: звідки ми і наша мова”, К. Наукова думка, 1993, С.35)

Тож — вертаймося до слів Ів. Огієнко — *якщо наша мова була автохтонною на цій території, то як вона могла “відірватися”?* Се все одно, що про італійську мову казати, що вона *відірвалася від Римської метрополії?* Ні, італійська лишалася і тривала на тій самій землі, де перед нею існувала, панувала, і тривала латинська. “Відірвалися” від прамови (латини) — французька, іспанська, румунська тощо. Тому *італійська багатша* за тих трьох-чотирьох мов, які зовуть романськими...

Отже, так само і українська *не відірвалася*, а *тривала, існувала* на своїй прабатьківщині. Цьому свідченням є *краща збереженість* у нашій мові багатств прамови. Інші ж, так звані нині *слов'янські*, розгубили і втратили багато чого з прамови, бо саме *вони (себто, їхні носії) відірвалися* від прабатьківщини, пішли на нові землі, змішалися з іншими чужомовними племенами. А це і стало (бо завжди це є причиною!) передумовою мовних змін.

3. Третє заперечення викликають слова: “...як поставала й кожна інша слов'янська мова”. Побіжний погляд на інші мови показує, що *вони поставали не так, як наша*.

Українська мова, тисячоліттями укорінена в свою землю, *не пересаджувалася* на нові території. У наших біленьких хатах у степах, у гаях та лісах бабусі й матері передавали свою мову з уст у уста дітям, онукам, а часто й

правнукам. Уявіть собі — у хатині мешкають разом десятеро-п'ятнадцятеро дітей. З раннього рана до вечора їх огортає рідна мовна стихія. І так щодня, щоліта, щоосені, щороку, щожиття. А навколишні сусіди-односельці — теж одномовці.

Не забуваймо, які ми нетерпимі буваємо до неправильно сказаного слова. Я іноді, у присутності товаришів, читаючи вголос що-небудь, міняю наголос у словах. І з першого ж слова мене починають виправляти! Так, так! Виявляється, хоча у нашій мові наголос не зафіксований, як у латині чи французькій, чи польській, чи чеській, все одно кожен мовець чітко пам'ятає, тонко відчуває наголос! І я з приємністю вислуховую зауваження-заперечення-дорікання — ні, друзі мої, не так легко *змінювати* мову!

Всі інші мови (точніше — їхні носії) — московська, польська, сербська, болгарська, чеська тощо свого часу були *відірвані* від рідної землі, образно кажучи, *пересаджені* (як ото, буває, дерево). М. Ф. Станівський пише:

“*Епоха родового ладу завершилася виходом значної частини слов'ян (слід би сказати **праукраїнців!** — О.Р.) за межі своєї (підкреслення мов — О.Р.) прабатьківщини. Розселення слов'ян (так само слід би — **праукраїнців!** — О.Р.) зумовило ослаблення внутрішніх зв'язків, наслідок чого поступово поглиблювалася диференціація між слов'янськими племенними діалектами і сформувалася передумова для утворення давніх слов'янських мов*”.

(Старослов'янська мова. Вид. Львівського Університету, 1964, с.11

Звернули увагу? — “*вихід за межі своєї прабатьківщини*”!

Ось у чому сіль: на нових землях, у нових умовах, в устах підкорених і асимільованих (отими вихідцями) туземців — починали мінятися і слова, і їхня вимова. Саме це *зумовило диференціацію* (розділення, відособлення). Лиш автор чомусь не відзначає, що *автохтони*, які залишилися на своїй землі, їх ще називають *останцями*, *не так інтенсивно міняли свою мову*, як переселенці. Тому вона зберегла більше старовини, ніж інші, так звані *слов'янські*. Усвідомлення мною цієї різниці років 20—30 тому і дало мені змогу ще 2000 року почати писати книгу “*Спадщина тисячоліть. Чим наша мова багатша за інші?*” (4-те видання, К., “Український пріоритет”, 2017, у ній уже 33 *багатинки!*).

А змішування мов є основною причиною мовних змін. Згадайте, як говорять російською іноземні: “*моя твоя не панімай*”, “*нэт чилавека — нэт праблэмы*”, “*давай куркі, яйкі!*”.

Наприклад, галли не змогли досконало вивчити латину, почали її псувати, витворювати так звану в науці “*вульгарну, народну*” латину, а з неї постала *французька*. Даки, підкорені римлянами, зіпсували латину і витворили *румунську* мову. Фінські народи — меря, чудь, весь, мордва, удмурти, вепси, башкіри тощо, а згодом і татари — не змогли досконало перейняти церковнослов'янську мову кривичів і українську з уст князів та невеликої

щупти “*вихідців із прабатьківщини*”, кілька сот років *псували* її, а потім з неї вилупилася-витворилася московська. До речі, про *псування* сказав не я, а написав знаменитий російський історик Василь Ключевський (1841—1911р.):

“...*Говори великорусского наречия сложились путем постепенной порчи (!! — О.Р.) первоначального русского (мається на увазі **Киево-руський, себто український — О.Р.)** говора... Древняя фонетика Киевской Руси особенно заметно изменялась в северо-восточном направлении, т. е. в направлении русской (знову ж таки **киево-руської, української!** — О.Р.) колонизации, образовавшей великорусское племя слиянием русского (читай **киево-руського, себто українського!** — О.Р.) населения с финским*”.

І далі: *Восточные инородцы, русея, вообще переимчивали усвояемый язык, портили (!! — знову те ж саме слово! — О.Р.) его фонетику, переполняя её твёрдыми гласными и неблагозвучными сочетаниями гласных с согласными...*”

До речі! Увага! Ані слова нема про *порчу* русько-української мови на теренах Київської Держави. Бо історик знав — там *продовжувалася-тривала* собі наша мова, бо автохтони жили на своїй споконвічній території...

І далі знову: “*не пестря лексики, чудская примесь портила (знову!! — О.Р.) говор, внося в него чуждые звуки и звуковые сочетания... В говоре владимирском мы видим первый момент порчи (!! — О.Р.) русского языка под финским влиянием, а говор московский представляет дальнейший момент этой порчи (!! — О.Р.)*”. (Вас. Ключевський, История государства Российского. М. 1987, Мысль, Том 1, С. 302)

Запам'ятайте ці слова російського історика, чотири рази повторені: *московський говор — це двічі зіпсована* (“испорченная”) киево-руська, себто українська, і церковнослов'янська мова (язык). Серед “*восточних инородцев*” історик називає *финів і чудь*, які були автохтонами нинішньої Московії. Не назвав чомусь татарів, з якими Москва була у тривалих тісних і дружніх стосунках за часів Золотої Орди, про що свідчать хоча б численні татарські князівські роди, що стали панівними московськими — Юсупов, Ордин-Нашокін, Мансуров, Сумбатов тощо. Та дворянські — Аракчеев, Аксаков, Ахматов, Арбатов, Баскаков, Бакунін... Так що було комо псувати нашу киево-руську мову.

У чому ж полягало *псування* завойованими-підкореними туземцями нашої мови, яка стала для них панівною? Я не цитуватиму отих покручів на кшталт “*моя твоя не панімай*”, “*слюшай, кацо!*”, “*аднака...*”. Спробую коротко назвати хоча б головніші (бо їх чимало!) зміни у нинішніх слов'янських мовах.

У *польській* — втрата закінчення інфінитива — І з одночасним перетворенням Т на ЦЬ(ЧЬ): замість *ходити* стало *ходзіць, читаць*; втрата повноголосся (бжег=берег, *горох — groch; болото — bloto; ожеледь — ziydu*), втрата природної вимови звука Р

— почав звучати як Ж: *Жим (Рим), жека (ріка), тиш (три), тиш (при), wierzyc (вірити)*; зафіксований (замість колишнього рухливого, як у нас) наголос на другому від кінця складі (*вплив латини, де наголос на передостанньому складі*); втрата природної вимови звуків Д — дзень, дзюра, і Т — ціхо, цьотка; закріпилися чи проявилися носові звуки *он і ен*, як у французькій, втрата двоскладового закінчення іменників у орудному відмінку — замість древнього -ОЮ для твердої групи і -ЕЮ (-ЄЮ) для м'якої і мішаної груп: *СТІНОЮ, НАДІЄЮ, МЕЖЕЮ, ЇЖЕЮ* поляки мають закінчення з одним складом: наджеком — “*над рікою*”, “*под сцяном*” — під стіною; та й наше *і/о* змінили на у, як у назві річки *Біг/Бог* у них зазвучало — *БУГ*;

У *московській* — мутація звука О, так зване *акання*, внаслідок чого 75 відсотків наших О почали вимовлятися, як А; втрата закінчення інфінитива замість *ходити, читати* — стало *ходить, читать*, а у деяких дієсловах взагалі змінилось-спотворилося закінчення: *печь (пекти), лечь (лягти), течь (тексти)* тощо; втрата кличного відмінка; втрата наказової форми 2 особи мн. *БУДЬМО, ПИЙМО*; втрата середнього роду (!! — О.Р.) для малечі, а звідси втрата цілого четвертого відмінка імен: втрата чергувань *Г,К,Х//З,Ц,С (нога/нозі, рука/руці, муха/мусі)* тощо; втрата природної (європейської) вимови звука Е (перетворився на Є або на Ю: небо, легкий); цілковита втрата звука Г, замість якого у Москві уже зо дві сотні років говорять Г; приголосні К, Г, Х раптом почали звучати як І, себто там почали вимовляти *КІЄФ* (було киевъ), *ГИБЕЛЬ* (було гибель), *ГИБНУТЬ* (було гыб...), *КИПЕТЬ* (було кыпѣти), *КИСНУТЬ* (було кыс...), *ТРИЗНА* (було трызна), *ХИТРЫЙ, ХИТРОСТЬ* (було хыт...), і закінчення *прикметників на -ИЙ* перетворилися на -ИИ: *ДИКИЙ* (було в давньоукраїнській і старослов'янській *дикий*), *ДОЛГИЙ* (було *дългыи*), *КОРОТКИЙ* (було *короткый*), *КРЕПКИЙ* (було *крѣпкый*), *МЯГКИЙ* (було *мякъкый*), *ПЛОСКИЙ* (було *плоскый*), *ТИХИЙ* (було *тихый*); а ще частина прикметників *зазвучала перекручено, зіпсовано*, діставши закінчення -ОЙ замість ЪИЙ: *ДНЕВНОЙ* (було в давньоукраїнській і старослов'янській — *дъневный*), *ДРУГОЙ* (було *другый*), *ЗЛОЙ* (було *зълый*), *КАКОЙ* (було *какый*, порівняй наше *який!*), *КОСОЙ* (було *косый*), *КРИВОЙ* (було *кривый*), *ЛИХОЙ* (було *лихый*), *МОЛОДОЙ* (було *молодый*), *ПРОСТОЙ* (було *простый*), *ПУСТОЙ* (було *пустый*), *СУХОЙ* (було *сухый*), *ХОЛОСТОЙ* (було *холостый*), *ХУДОЙ* (було *худый*), *ЧУЖОЙ* (було *чужый*). Г. Циганенко навіть унікальну примітку дає в своєму етимологічному словнику руської мови: **в укр. чужий и стал звучать как ъ, однако в о не перешёл (!! — О.Р.)**. Як вам така збереженість нашої мови!??

У *сербській* — втрата природної вимови звука Л — почав звучати як О: *Београд, плео — плела*; втрата розрізнення звуків *И* та *І*, нині звучать як *і*;

у *болгарській* — втрата відмінювання імен; втрата закінчення неозначеної форми дієслів (*ходить — да ходя* тощо), втрата розрізнення звуків *и* та *і*, обидва звучать як *і*, виникнення артикля; у *чеській* — наголос зафіксу-

вався лише на першому складі; втрата розрізнення **и** та **і** (звук **И** почав звучати як **І**), втрата природного звучання **Р** (звучить як **РЖ**; *Дворжак* замість *Дворак*)...

Наша мова теж змінювалася. Але ж не так, як *пересажені*! Середній рід зберігається краще, ніж навіть у латині (там він почав катастрофічно зникати, так що у всіх дочірніх мовах по всій Європі його не стало!!); звук **Р** не палаталізувався, закінчення інфінітивів як були -ТИ, так і лишилися, наголос так і не застиг на якомусь складі, звук **О** не змінився на **А**, а **Л** на **О**...

Чи втратили ми носові звуки? Не знаю, бо цілком можливо, що їх у нашій мові і не було. Чи у польській вони з'явилися на новому місці згодом? Бо дуже вже подібні вони до французької вимови, обумовленої болотами, як пояснює *носовість-назалізацію* поляк Михайло Красуський у своїй праці “О древности малороссийского наречья” (Одеса, 1869 г.).

Тепер, я певен, і сам допитливий читач побачить якусь натяжку, непевність у цих словах Огієнка:

“На слов'янському Сході постала не одна українська мова, але три мови: українська, російська й білоруська, і всі три вони, одірвавшись від мови праслов'янської, постали рівнорядно однаковим способом, і всі вони мови окремі, самостійні”.

Думаю, що писав він так тому, що в ті часи доводилося ще стверджувати, що наша мова є самостійною. Зараз же завдяки глибшим науковим пошукам, стало ясно, що “каміннь, яким знехтували будівничі” мовознавства, є всетаки **наріжним**.

Кожен бачить уже, що наша мова не відривалася від прамови, як відірвалася московська і білоруська, що не “рівнорядно”, не “однаковим способом”! Наша мова стоїть цілком особно! Вона є спадщиною тисячоліть, бо нікуди не переселялася чи не відривалася, як пише чомусь Огієнко. Дуже вже скидається на те, що наша мова є просто **матір'ю усіх так званих слов'янських мов**, як латина є матір'ю для романських мов.

Цікаво, що далі Огієнко дає правильний висновок: “Оскільки переважна більшість української етномовної території збігається зі східним ареалом слов'янської прабатьківщини, цілком природно, що українці успадкували матеріальну й духовну культуру своїх предків-праслов'ян цього регіону, а українська мова перейняла (слід би точніше: **продовжила** — **О.Р.**) від праслов'янської (!? — **О.Р.**; слід би сказати — **праукраїнської!**) значний специфічний лексичний фонд і чимало фонетичних та граматичних (насамперед морфологічних) рис, які в інших слов'янських мовах замінилися новими, а в нас вони склали найдавнішу групу українських мовних особливостей”.

Так чому ж тоді — “рівнорядно” і “однаковим способом”??!

Я замість “праслов'янська” писав би “праукраїнська”, бо слов'янські мови почали народжуватися, творитися, кристалізуватися аж у 6 столітті, після розселення наших пращурів, протоукраїнців.

* “Їхнє розселення у всіх напрямках у V—VIII ст. призвело до народження окремих слов'янських народів з власними мовами” (Залізняк Л. *Стародавня історія України*. — К.: Темпора, 2012. — С. 396).

Іван МАЛЮТА,
член НСПУ,
заслужений журналіст України

У тижневиків письменників (“ЛУ”, №36, 4.10.2018) на останній шпальті за поданням Валентина Шульги — добірка сатиричних віршів Миколи Холодного з книги “Повернення”. Для читачів у глобальному вимірі — як “Проект міжнародного сміху”.

Не вдаватимось до полеміки, наскільки іронічні рядки поета тягнуть на таке, чи справді в них “просвічується велика європейська традиція інтелектуальної свободи і вільномудства” (з мікропередмови). Можливо, хтось таки вважатиме зразком супердогматичності цинічну назву вірша без розділових знаків “Фабрика штучного запліднення імені Миколи Холодного”, острах за таких корівок, “а раптом якась з-поміж них візьме та й народить не теля а видатного поета нарешті”, адже “автомат перевитратив сперму”, і автор віддав свою.

Я — про інше. У вірзі В. Шульги авторитетно, з драматичною ноткою, запевнив: “Чимало з його поезій писалося під час тюремного ув'язнення...” Навіть дав вірш з координатами такої в'язниці.

І це спонукало мене, обізнаного з матеріалами слідства, до суттєвих уточнень.

Насамперед завважу, що цей поет був у Лук'янівській тюрмі лише кілька діб за звинуваченням у хуліганстві, насправді за читання віршів біля пам'ятника І. Франку (28.05.1966). А вдруге і востаннє — арештований і перебував в ізоляторі КДБ (1972). І тоді стався його остаточний злам. Ще раніше анонім Славко Смалцьюга (напевно, Вячеслав Чорновіл) в “Українському віснику” (випуск 3-й, 1970) “присмалив” поета за добровільні візити на “торги” у кадебістів.

Застрашений на слідстві перспективою олягнути у психікарні гамівну сорочку, М. Холодний розколовся: написав голові КДБ по Київській області генерал-майору Фесенку 12 заяв із доповіднями й варіантами покаятної заяви “На терези совісті” (“ЛУ”, 7.07.1972). За секретним повідомленням для секретаря Київського обкому КП України В. Цибулька, цей поет “визнав антирадянський характер деяких своїх ранніх творів”, під час слідства “склав більше 10 патріотичних віршів” (не сатиричних — стоп-репліка для В. Шульги) і виявив бажання “публічно виступити в пресі, по радіо і телебаченню з осудом своєї минулої ворожої діяльності, а також... відомих йому осіб”.

Ось чому в КДБ вважали за доцільне “кримінальну справу Холодного закрити і використати його в пропаганді...”

За такі послуги колаборант отримав, окрім волі, і жадане житло — двокімнатну квартиру,

Поет зі «схованою тюрмою»

шоправда, у Вінниці, куди, за його словами, “депортували”.

Своїх опонентів Холодний намагався переконати легендою, що ошукав КДБ. А після розпаду радянської імперії наполіг видати йому (1994) оригінали матеріалів карної справи. Гадав, що знищить їх, що зникнуть свідчення ганебної зради. Але в СБУ завбачливо зробили з них ксерокопії. Саме з ними я ознайомився з метою лише спростувати його твердження, що оприлюднене каяття було сфабриковане “капітаном КДБ Берестовським та командою його співавторів”.

Відтак з'явився мій есей “Контужений страхом”, опублікований в “Українській літературній газеті” (№№8 — 14, 2010), а згодом у книзі “Агов!” (2012). Попри душевне сум'яття, нападки опонентів за підозріле звільнення замість покарання, М. Холодний прагнув повернути славу поета-відчайдуха. І незадовго до смерті видав збірку “Танці на мінному полі”, що мала б свідчити про його мужність на слідстві. Але то була вже лише імітація відваги. На полі духовного опору підірвалися знайомі дисиденти,

проти яких свідчив, яким заздрив за чисте сумління. За їхню честь заступився — вже після Василя Стуса — правозахисник-публіцист Василь Овсієнко і дійшов висновку, що цей поет — “людина з переламаним моральним хребтом, і ніякий протез уже його, на жаль, не випростас”.

Про такі наслідки прозріливо застерігав ув'язнений письменник Микола Руденко:

Так просто все: напишеш каяття —
І роздобудеш право на життя...

Топчи ту ж саму стежку у гаю,
Не вернеш душу втрачену свою.

Лише десяток вимучених слів,
Які ти у потьмаренні наплів —

І вже тебе нема,
А є п'ятьма.

Є у людину схована тюрма.

18.08.1977
Вочевидь, це потьмарення таки мучило М. Холодного, коли писав “Я помер 1972 року” (“Молода гвардія”, 1991), так само назвав свій ювілейний вечір (1999). Але ж не зізнався, як було насправді.

“Переможцем із Сатаною вийшов не я, а мої вірші”, — визнав він у роздумях. Звісно, тут треба погодитись із ним.

І вельми прикро, що нестримна жадоба до слави вкотре притлумила правду.

Повіривши брехливим запевненням поета-колаборанта у стійкості і сміливості на слідстві, деякі знайомі продовжують героїзувати його біографію. “І до останньої днини, незважаючи на дві (? — І. М.) реабілітації... великий поет України відбував довічне політичне заслання... буквально до проголошення Незалежності, поета десятки разів (? — І. М.) заарештовують, десятки разів позбавляють місця праці”, — писав, мало не ридаючи, професор і літератор Василь Чабан зі Львова (“ЛУ”, 12.06.2008).

А журналіст Георгій Бурсов до 80-річчя свого літературного кумира видав книгу “Микола Холодний: портрет-мозаїка” (К., ТОВ “Аграр Медіа Груп”, 2019), в якій продовжує заперечувати його зраду і вважає наклепниками незгодних. Попри мої опубліковані докази.

“В житті цей літературний скандаліст дуже неприємний (Федченко розповідав, що цей тип, бувши студентом, навіть рідну матір обзивав повією), до того ж, іще й донощик, — занотував Олесь Гончар 12.11.1991 у “Щоденнику” (т. 3, ст. 384), перемкнувшись на особистість Миколи Холодного після прочитання в журналі “Вітчизна” (9-й номер 1991) добірки його віршів. — Коли гебешники притисли цього героя, він написав для преси покаятного листа, де все валив на Сверстюка, Світличного та Івана Макаровича Гончара; це вони, мовляв, збили його з пантелику, затаїли в “тенета націоналізму...” Що може бути гидкішого, та ще для поета? Холодний пише “Я помер в 1972 році”. Не знаю, що він мав на увазі. Але для мене він справді помер у той момент, коли написав доноса на товаришів. Ніколи такий автор не здобуде визнання моєї душі. Хоча ради справедливості слід сказати: поезії (ощі, у “Вітчизні”) — сильні. Таке буває...”

Не применшуючи ролі М. Холодного в дисидентському русі, на превеликий жаль, мусимо визнати, що він не витримав випробувань сумлінням. Що окремі талановиті вірші про радянську дійсність не адекватні його мужності.

Що ви копаєте душу мою?
Вічні навколо розкопки.
Світе коханий, тобі відаю
Все, до останньої стопки, —
написав він у своєму іронічному стилі, вочевидь, тоді, коли нищив оригінали компромату на себе. Бо такий карався у власній, “схованій тюрмі”. Із потьмареною совістю.

«Ніхто, окрім нас»

У місті Хмельницькому вийшла друком книжка **Віктора Адамського “Просвіти” Поділля в добу Української Центральної Ради” (березень 1917—квітень 1918 рр.)**. Дослідження. Документи. Матеріали”. Автор аналізує культурно-освітню та державотворчу діяльність просвітницьких осередків Поділля доби Української Центральної Ради. У другій частині видання публікуються документи і матеріали товариств подільських осередків “Просвіти” із березня 1917-го до квітня 1918 року.

У передмові до видання ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Інна Шоробура і голова Хмельницького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Віталій Михалевський подають екскурс в історію “Просвіти” від заснування до наших днів. Вони звертають увагу, що “Просвіта” на

Хмельниччині виникла як супротив тотальному зросійщенню українського населення.

Подільська “Просвіта” шорокувшановує пам'ять Тараса Шевченка та відомих постатей краю, що долучилися до розбудови незалежної України. Зокрема, влаштовує наукові конференції, дослідження, літературні читання, кон-

курси, творчі зустрічі тощо. Діяльність товариства ґрунтується на утвердженні української мови та національної ідеї, національного відродження, розвитку національної культури. Автори передмов цитують виступ Павла Мовчана на X з'їзді Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка 18 листопада 2017 року: “Ніхто, окрім нас, нашої справи робити не буде, бо нас об'єднують наша українськість, наші цінності, наші ідеї, наші устремління і наші переконання, які, попри все, роблять становлення української України реальним”.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
м. Ірпінь, Київська обл.

Кращі акварелісти України

Міжнародний виставковий центр Музею історії міста Києва спільно з Національною академією мистецтв України та Київською організацією Національної спілки художників України презентували виставку “Акварелісти Києва”.

Акварель — це творча мистецька зона зіткнення вічних загальнолюдських тем та найсміливіших експериментів з кольором. Корінь “аква”, що латинською означає “вода”, свідчить, що саме ця стихія, без якої неможливе життя на нашій планеті, є базовою особливістю і фундаментальною філософською сутністю техніки акварельного живопису — найдемократичнішого, найдоступнішого і водночас чи не найскладнішого напрямку світового мистецтва.

Попри примхи мистецької моди завжди є художники, які віддають саме акварельній техніці хвилини свого творчого натхнення. В Україні вони гуртуються навколо творчих об'єднань “Акварелісти України” та “Акварелісти Києва”.

Мета виставки — об'єднати кращих майстрів-професіоналів Києва та продемонструвати поціновувачам образотворчого мистецтва їхні здобутки і новаторські пошуки в царині акварельної техніки.

Дуже приємно працювати в Музеї історії міста Києва, сподіваюсь, наша творча співпраця триватиме, — наголосив, відкриваючи виставку, її куратор, заслужений художник України Анатолій Марчук. — Виставка вийшла велична. В її організації дуже допомогли керівництво та співробітники музею, художники, які долучилися до цього проекту. Радий вітати гостей, серед яких багато відомих митців, що працюють у різних галузях української культури.

Мою музику вже давно називають живописною, — зізнався композитор, лауреат Шевченківської премії Віктор Степурко. — У нас з Анатолієм Марчуком виникла ідея написати фортепіанний цикл за мотивами його акварелей. Цю музику можна було почути перед відкриттям виставки. Наступна акварельна виставка має відбутися у “Хлібні”, що розташована в Національному заповіднику “Софія Київська”. На цій виставці моя музика звучатиме у фортепіанному виконанні.

Сьогодні велике свято, — підкреслив відомий український диригент Іван Гамкало. — Музику пишуть на папері, акварелі теж пишуть на папері. Але щоб відтворити музику, треба її зіграти. А тут людина дивиться і зра-

зу відчуває красу, переживає ті ж відчуття, що й митець, коли створював свої твори.

Київській школі акварелі міг би позздрити Лувр чи інший відомий музей, включно з Метрополітен у Нью-Йорку, — наголосив доктор мистецтвознавства, академік Дмитро Степовик. — Чому до нас приїждять вчитися студенти з Китаю? Чому вони їдуть не в Мюнхен, Париж чи Лондон, а саме до Києва? Тому що тут існує школа, яка йде ще від Київської Русі.

Акварелі малюють навіть діти. Але ви подивіться на цю майстерність, це розмаїття жанрів. Тут не лише натюрморти й пейзажі, а передусім й чудові портрети, багатофігурні сюжети. Це говорить про високу школу Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України, а також

влада знайшла окреме приміщення для цієї виставки, яка складає тільки частину того, що створили київські і загалом українські акварелісти.

Коли говорять гармати, музи мовчать. Але українські музи не мовчать, вони говорять на повну силу, — зазначив народний артист України Анатолій Гнатюк. Усі присутні мали можливість послухати українську поезію у виконанні актора.

Важливо, що є українське мистецтво, що в Україні існує глибока традиція, — підкреслив громадський діяч Ігор Лиховий. — Перевдивившись виставку, відкриваю для себе те, що вважав зрозумілим. Коли ми йшли до школи, то мама нам клала у портфель акварель. Всі ми пробували малювати, і це здавалося просто. Потім я зро-

жали пам'ятки України, які треба зберегти для нащадків.

Дякую за велику організаційну роботу куратора виставки Анатолію Марчукові. За його ідею показати сучасну акварель, об'єднати майстрів. А представлені тут роботи заслуговують на окремий музей — музей акварелей.

Ця виставка — одна з фантастичних ідей, які виникають у голові Анатолія Марчука, — зазначив журналіст Василь Шандро. — А потім він ці ідеї втілює в життя. Виставка не лише для художників, а й для всіх тих, хто цікавиться, що відбувається в царині культури. Сюди хочеться приходити знову й знову.

Ще сім років тому з Миколою Соколовим ми говорили про те, щоб організувати виставку київських акварелістів, — згадує народний художник України Микола Грох.

І це вдалося Анатолію Марчуку — людині дуже активній. Саме активні особистості здійснюють великі справи.

Радісне, велике, несподіване й для нас сьогодні свято — свято акварелі, — зазначив народний художник України Василь Перевальський. — Спасибі музею, який надав притулок такій прекрасній експозиції. Спасибі ініціаторам, бо без ініціаторів ніколи й нічого не відбувається.

Спасибі акварелістам, які продовжують творити і в наш складний час. Я дуже радий бачити роботи своїх колег. Для мене стало відкриттям, що дехто з них працює в цьому непростому жанрі. Приміром, я не знав, що прекрасні акварелі малює Микола Соколов. Анатолія Марчука раніше знав як авангардиста, абстракціоніста. А сьогодні бачу його прекрасні акварелі.

Фото Георгія Лук'янчука

Владислав Таранюк, Дмитро Коваль, Сергій Файфура, Василь Чебаник, Кирило Стеценко, Анатолій Гнатюк і Анатолій Марчук (зліва направо)

Львівської академії, інших шкіл, які створили це чудове мистецтво.

Акварель — надзвичайно delicate мистецтво. Адже якщо помилишся, зробиш неправильний штрих — твір пропав. А досконалі твори 14 художників, представлені на виставці, вражають своєю красою.

Шкода, що ми не маємо в Києві окремого музею акварелі. Виступаю з ініціативою, аби нова

зумів, що до створення акварелей майстер проходить через десятиріччя роботи в живописі, графіці, інших техніках.

Світ акварелі надзвичайно чутливий, надзвичайно ніжний. Він потребує ширості. Там не може бути лукавства. Важко в акварелі працювати на замовлення, адже вона має йти від душі. Хотілося б бачити на таких виставках архітектурні акварелі, де б зобра-

Музика і поезія художника Миколи Скобельського

Член НСХУ Микола Скобельський запросив на свою першу персональну виставку в галереї “Митець”. Художник представив п'ятдесят п'ять живописних робіт, створених протягом останніх дев'яти років.

художника розповіла директор галереї “Митець” Ганна Лавреха.

Картини Миколи Скобельського у мене завжди асоціюються або з музикою, або з поезією, — сказала мистецтвознавець Валентина Єфремова. — Микола з великим натхненням вималює різні пори року.

Вражає кольорова гама, палітра Скобельського. Всі, хто бував у Седневі, Гурзуфі, хто милується історичними пам'ятниками Києва, відчувають той самий ракурс, який обрав Микола.

На картинах, створених у Седневі, ми бачимо первозданну красу природи, за якою так сумуємо у великих містах. Крим у його полотнах насичений чистими бі-

Фото автора

лими літніми кольорами. Хто бував у нашому будинку творчості в Гурзуфі, той пам'ятає пекуче сонце і білі кольори на стінах. Художник намагається спіймати промінчик сонця, який віддзеркалюється на білосніжні поля і краєвиди. Але білий колір Гурзуфа один, а в зимових пейзажах художника зовсім інший.

Бачимо на картинах і багато квітів. Це флокси, бузок, польові квітки. Всі вони прекрасні і неповторні.

З такої виставки, яку ми бачимо сьогодні, глядач виходить переповнений красою, — вважає заслужений художник України Петро Зікунов. — Художник, який робить персональну вистав-

ку, розкриває свою душу. Тут ми бачимо класичний, академічний живопис. Це наша українська школа, добре знана у світі. Бажаю митцю міцного здоров'я і великого творчого натхнення.

Хочеться, щоб у нас з'явилися меценати, які б колекціонували акварелі. А Національній спілці художників України треба зробити велику виставку акварелей, на якій, крім київської, були б представлені одеська, львівська, чернігівська та інші школи.

З напутнім словом виступили президент Національної академії мистецтв України Андрій Чебикін та лауреат Шевченківської премії Василь Чебаник. Відбувся невеликий концерт, під час якого своє мистецтво подарували народна артистка, оперна виконавиця України Ірина Даць, співак Сергій Файфура та заслужений артист України, скрипаль Кирило Стеценко.

В експозиції представлено роботи чотирнадцяти професійних митців, членів НСХУ.

Зокрема, Василя Шпака — художника-графіка, педагога, у творчому доробку якого станкова графіка, мала графіка (екслібрис), живописні твори (натюрморт і пейзаж). Анатолій Марчук — організатор щорічних пленерів у Козичанці та Макарові, в яких беруть участь молоді та визнані художники. Лариса Пуханова — автор понад тридцяти персональних виставок. Олесь Варкач — митець, основними темами робіт якої є любов до природи, добро, пізнання та духовна краса.

Микола Грох — лауреат всеукраїнських та міжнародних конкурсів за краще оформлення книжок. Андрій Чебикін активно сприяє розробці та утвердженню в українському мистецтві нових художньо-виразних засобів. Марина Ольхова працює в техніках акварелі та пастелі, ілюструє дитячу літературу. Інна Пантелеймонова має понад двадцять персональних виставок, бере активну участь у міжнародних симпозиумах. Роботи Наталії Журавльової зберігаються у приватних колекціях Іспанії, Греції, Литви, Китаю, Туреччини, Німеччини, Болгарії. Тетяна Кугай у своїй творчості комбінує графічні та живописні техніки. Філіп Чорнобров працює як дизайнер, проєктує інтер'єри, створює декоративні вітражі, фонтани, світильники, займається різьбленням по дереву, створює монументальні панно.

Микола Скобельський взяв участь у понад 50 Всеукраїнських художніх виставках, пленерах у Криму, Карпатах, Седневі, Гурзуфі, Семейзі, Києві. 2014-го був учасником виставки акварелі на Гавах. Надає перевагу пленерному живопису реалістичного напрямку, вражає романтичним настроєм, легким невимушеним сюжетом, сповненим роздумів над життям. Художник має щедру природну обдарованість відчувати кольорову гаму. Картини митця сповнені особливої душевності. Вони, мов дорогий півник, запрошують відвідати історичні місця столиці України: Києва-Печерську лавру, Андріївський узвіз, Боричів тік, пройтися схилами Дніпра, відчути святість ближніх і дальніх печер, помилуватися Кирилівською церквою.

Його живописні роботи зберігаються у приватних збірках багатьох країн світу: Німеччини, Росії, Франції, Польщі, Японії, Китаю, США, Канади.

Привітати митця зі знаковою подією завітали друзі, родичі, колеги. Про життєвий і творчий шлях

Сторінку підготував
Едуард ОБЧАРЕНКО

Перший кінофільм про Стуса

У кінотеатрах відбулася прем’єра українського художнього повнометражного фільму “Заборонений” про життя і смерть відомого поета-шістдесятника, правозахисника, Героя України Василя Стуса та його боротьбу з радянською системою.

Стрічка розповідає про останні дні життя поета та його загадкову смерть у радянському таборі 4 вересня 1985-го року. Також у біографічній стрічці показано процес становлення Василя Семеновича як поета та борця за українську культуру. Зосереджується увага на марних спробах тоталітарної радянської влади спокусити поета продати душу за “свободу”. Багато в чому у стрічці автори відзеркалюють сучасні події в Україні.

Початковою мала бути назва фільму “Птах душі”, яку згодом змінили на “Стус”, аби підкреслити, що сюжет обертається навколо українського поета і дисидента Василя Стуса. Та оскільки у фільмі представлено не лише біографію конкретної людини, а й образ часу та уособлення боротьби з режимом, остаточна назва — “Заборонений”.

Проект цього фільму став одним із переможців 10-го конкурсного відбору Держкіно.

Одну зі сцен знімали у Палаці культури ім. Королюва, у спеціальному приміщенні — реконструкції кінотеатру “Україна” 1960-х років, де під час прем’єри стрічки Сергія Параджанова “Тіні забутих предків” літературний критик Іван Дзюба та журналіст В’ячеслав Чорновіл виступили із закликами до протестів проти арештів української інтелігенції.

Спочатку фільм мав тривати 180 хвилин, але згодом вирізали близько 20 сцен. Це було пов’язано з побажаннями рідних Стуса, хронометражем та юридичними тонкощами. А сцену суду над Стусом, де фігурував Віктор Медведчук, який був захисником поета, відзняли вже восени. Однак у фільмі не згадується саме ім’я відомого нині українського політика.

Напередодні прем’єри відбулася зустріч з творчою групою стрічки. Першим слово надали сучасникам Стуса.

— Мені важко говорити. Я там — з Василем, з тим часом, з його родиною, — зізналася журналістка і шістдесятниця Маргарита Довгань. — Хочу подякувати всім творцям фільму, які у складних умовах створили першу художню стрічку про нашого геніального поета і громадянина Василя Стуса. Я ще вся там, у згадках, у тих картинах, сценах життя, які торкалися і мене.

Велика подяка акторові Дмитрові Ярошенку, бо я знаю, щоб зіграти Василя Стуса, треба бути і самому людиною достойною, з високим мистецьким духом, з мистецькою природою. І Дмитрові це вдалося — зіграти одну з найсильніших і найвеличніших постатей нашої доби — Василя Стуса. Ми сучасники справжнього актора, який зумів проникнути в дух великого поета.

Дружба з Василем Стусом осяяла все моє життя і життя моїх дітей, вплинула на мою подальшу діяльність для України. Думаю, що молоді люди, які прийдуть на цей фільм, не залишаться байдужими. І серед них з’являться люди такої сили духу, такої волі, такої мудрості, яким був Василь. Хай живе в нас, українцях, незламний, нескорений дух Стуса.

— Я був з Василем Стусом ув’язнений у Мордовських таборах у 1975—76 роках і на Уралі, — згадав політв’язень, історик дисидентського руху Василь Овсієнко. — У фільмі переважно йдеться про Урал — друге ув’язнення Стуса. А для мене це вже було третє ув’язнення. Я отримав титул “особливо небезпечний рецидивіст”, таким же “рецидивістом” був і Стус.

В. Овсієнко згадав про неточності, які є в картині, загалом високо оцінивши роботу творчої групи.

— Кіно у нас художнє, але воно базується на документальних фактах, — зазначив режисер Роман Бровко. — Дякую авторам сценарію Сергію Дзюбі та Арсенію Кірсанову за дуже потужну роботу на етапах підготовки картини. Під час роботи над сценарі-

єм вони спілкувалися з Маргаритою Довгань, Василем Овсієнком, нині вже покійними Іваном Драчем та Левком Лук’яненком. Отримали багатий інформаційний фактаж, який допоміг нам збудувати цю історію. Від Левка Лук’яненка дізналися, що в останні дні життя Стуса до табору приїздив представник керівництва КДБ з Києва. І Василя перевели в одиночну камеру, звідки виводили на допити.

Полковник КДБ Віра — це метафоричний образ радянської системи, котра трансформується, змінюється. І сьогодні рідко вбивають фізично, а намагаються обдурити, змусити робити те, що потрібно ворогові. Певне, ця генерація існує й нині.

Спочатку в нас була художня сцена, де Василь Стус спілкується зі своїм адвокатом Віктором Медведчуком. Однак свідків цієї розмови немає. Врешті зрозуміли, що не можемо таку сцену випустити на екран, тому що мали б претензії, що сказане в фільмі не відповідає дійсності. Але показали сцену в документальний, достовірний спосіб. Взяти матеріали зі справи, що там сказано і як. Ми не виривали фраз з контексту, не перекручували їх і не міняли місцями. Як режисер я сприймаю цю сцену як компромісний консенсус між активною громадськістю і сильними світу цього. Адже оскільки є історична постать, котра сьогодні жива, треба отримати від неї дозвіл, аби використовувати її ім’я та прізвище на екрані.

Трирічна робота над стрічкою була під загрозою. Ми ледве отримали право на використання віршів Стуса. Нарешті все владнало-

Кадр з фільму

ся. Хотілося б продовжити цю роботу. Якщо буде зацікавленість телевізійних каналів і зможемо знайти фінансування, то можна було б створити серіал з 12 серій.

— Хочу подякувати Маргариті Довгань та Василю Овсієнку. Ніколи не міг навіть уявити, що сидітиму з ними за одним столом, великий вам уклін, — наголосив виконавець ролі Василя Стуса, актор Дмитро Ярошенко. — Я народився на Дніпропетровщині, у місті Жовті Води, що було засекречено до 1991 року. Ще ніж десять років довелося зіграти в багатьох виставах, у кількох фільмах, попрацювати з Владом Троїцьким у Театрі “Дах” на “Гольф-фесті”. Все, що пов’язано з мистецтвом, складними питаннями людського життя і життя країни, революцією, війною, весь набутий досвід, допоміг під час роботи над стрічкою. Коли стало відомо, що мене затвердили на роль Василя Стуса, я перечитав його вірші, спогади, листування, передивився доступне відео. Для мене така роль — велика честь.

— Ім’я Алли Горської сьогодні відоме не всім. Я познайомилася з

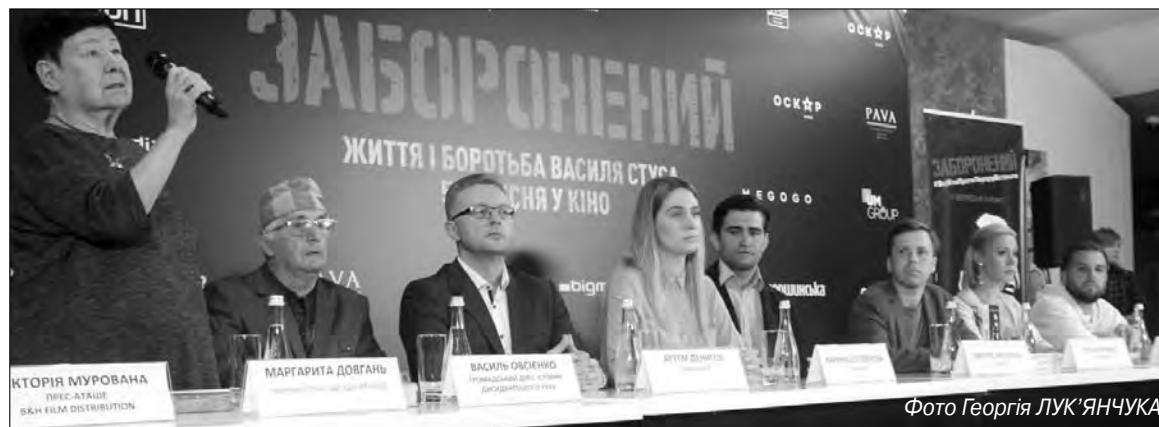
її життєвим і творчим шляхом після того, як мені прислали проби, — підкреслила Карина Шереверова. — Прочитавши її біографію, я була настільки вражена, що дуже захотіла зіграти цю роль. Я загорілася.

Дізналася, що Алла Горська — українська художниця, дисидентка, політичні погляди якої відрізнялися від встановлених у країні, активна учасниця правозахисного руху. Її називали “душею” українського шістдесятництва. Це була дуже сильна духом жінка. Уявіть, якою треба було бути рішучою, щоб у ті часи тоталітарного режиму написати лист-протест у державні органи проти діяльності КДБ. Алла Горська це робила. Друзі згадували, що це була незламна жінка, яку не можна було скорити. Зупинити її можна було лише вбивши, так і сталося. Горська стала уособленням безстрашності. Вона була чудовою художницею, матір’ю, дружиною, вірним другом. Завжди була там, де біда, могла підтримати, підставивши плече. Ця постать заслуговує, аби про неї зняли окремий художній фільм.

Для мене як акторки ця роль була нелегкою. Відчувала велику відповідальність — грати реального персонажа. Але я за складні завдання. Намагалася зіграти максимально правдиво.

— Було несподіванкою, коли мене затвердили на роль Михайлини Коцюбинської, — зазначила Мирослава Філіпович. — Було цікаво створити образ людини, на яку зовні зовсім не схожа. Багато хто її пам’ятає, отож дивитиметься на мою роль прискіпливо.

Про непросту роботу над сценарієм розповіли його автори Сергій Дзюба та Артемій Кірсанов. А композитор Олександр Соціальський розповів, як створювався саундтрек фільму, в основу якого лягла пісня “Спи, маленький козачок”.

Зустріч з творцями фільму

Український стенд на престижному кінофорумі

У Торонто розпочався 44-й Міжнародний кінофестиваль ІТФ (TIFF).

Україна представлена трьома стрічками в офіційних програмах фестивалю та українським стендом у його індустриальній секції. Український стенд #20 працює з незмінним слоганом #UkrainelsYourDestination.

Фестиваль у Торонто є найголовнішим глядацьким фестивалем Північної Америки. Переможець тут обирається за результатами глядацького голосування, ним може стати учасник будь-якої фестивальної програми. Участь картини у цьому фестивалі збільшує її шанси вийти в північноамериканський прокат та отримати “Оскар”.

У секції Contemporary World Cinema представлена антитупія “Атлантида” режисера Валентина Васяновича. Драма “Пофар-

боване пташеня” режисера Вацлава Маргоула увійшла до програми Special Presentation. Обидві картини створені за підтримки Державного агентства України з питань кіно, а їхні світові прем’єри відбулися у межах конкурсних програм цьогогорічного Венеційського міжнародного кінофестивалю.

Також у програмі Short Cuts покажуть драму “Анна” режисе-

ра Декеля Беренсона. Стрічка створена у копродукції України, Ізраїлю та Великобританії і взяла участь у конкурсній програмі короткометражних фільмів цьогогорічного Каннського міжнародного кінофестивалю.

На учасників кіноринку чекав Breakfast at TIFF — діловий сні-

данок “Ukraine Is Your Destination”, організований Всеукраїнським благодійним фондом Ігоря Янковського спільно з Державним агентством України з питань кіно. Захід був покликаний налагодити співпрацю з міжнародними партнерами і відбувався другий рік поспіль. Під час сніданку обговорили можливості створення кіно у копродукції, які відкриваються перед Україною та Канадою після нещодавно підписаної Угоди про спільне виробництво аудіовізуальних творів.

Крім того, з нагоди північноамериканської прем’єри української національної стрічки “Атлантида” відбувся захід, організований Посольством України в Канаді за участю Посла Андрія Шевченка.

Матеріали підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Під вільним небом

Близько 10 тисяч відвідувачів із різних куточків України об’єдналися навколо ідей, яким майже 200 років. “Під вільним небом!” — саме під таким лозунгом на батьківщині Тараса Шевченка, у селі Моринці, що на Черкащині, вшосте відбувся мистецький фестиваль Ше.Fest.

Подія вже стала традиційною для Черкащини і тішить своєю багатогранністю: вдень і вночі для відвідувачів фестивалю працювало 10 локацій.

— Саме цього року ми отримали шалену підтримку і від громадськості, і від спонсорів, і це стало поштовхом до проведення шостого фестивалю. Ми зрозуміли, що Ше.Fest потрібен не лише нам: сам Всесвіт потребує його існування! Ми вдячні за підтримку всім, хто допоміг зробити свято для відвідувачів і самого Тараса Григоровича”, — коментує очільник фестивалю Дмитро Колоша.

Учасниками Музичної сцени фестивалю цьогоріч стали гурти ТАРТАК, KARNA, ВІЙ, Go-A, САД, ШПИЛЯСТІ КОБЗАРИ та Віктор Пашник, а ведучими вже традиційно були улюбленці публіки Юрій Шивала та Олександр Висоцький.

— Надзвичайно дружна та крута публіка на Черкащині. Вона неймовірно тепло приймає артистів Ше.Fest’у! Це дуже важливо, адже учасники музичної сцени привозять особливу програму на фестиваль, кожен артист готує пісню на слова Тараса Шевченка, — сказала засновниця заходу та координатор сцени Юлія Капшученко-Шумейко.

На Провітницькій галявині протягом двох днів можна було відвідати гутірки з відомим казкарем Сашком Лірником, письменником Василем Шклярем, а також лекції багатьох мовознавців, літературів, шевченкознавців, серед яких професор кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Ірина Савченко, мовознавець Світлана Ковтюх, доцент кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна Микола Зубков. Відбулася презентація книги та фільму “Тарас. Повернення” режисера Олександра Денисенка.

Глядачам Театральної сцени запропонували виставу “Сон. Комедія” творчої майстерні “Театр у кошику” (режисер Ірина Волицька, м. Львів).

Ще одна вистава, яка заворожила учасників і гостей фестивалю, приїхала до Моринців з Південної України. Це шевченківські “Гайдамаки” Миколаївського академічного художнього драматичного театру (режисер Євген Олійник, м. Миколаїв).

Нічна акустика зібрала позитивні відгуки гостей, адже романтична атмосфера з поезією, гірляндами та якісними українськими гуртами, серед яких PIANO, Мелорі та Galileo, не залишила нікого байдужим.

Однією з важливих локацій фестивалю стала Художня галявина. Тут відбулося безліч цікавих івентів: акварельний, пастельний та акриловий живописи, виготовлення 3D листівок, розмальовка-антистрес, виготовлення витинанок, розпис ескортбинок, арт-терапія в супроводі кваліфікованого психолога для всіх охочих, малювання на вологому жатому папері, мехенді (розпис хною на руках), виготовлення браслетів зі скляних намистинок та підвісок, виготовлення ляльок-мота-

нок, вишивання стрічками, інтерактивна міжмузейна локація від представниць КЗК “Дніпропетровський художній музей” ДОР та КЗ “Художньо-меморіальний музей І.Ю. Рєпіна” ХОР (меморі, пазли, гра “створи портрет з елементів”, розмальовки, мистецько-поетичні пророцтва за мотивами поезії Шевченка), малювання картини на папері фарбами з використанням шаблонів (козак Мамай, кінь, рос-

лини); паралельно з цим — розмова про народні картини і поезію, демонстрація репродукцій народних картин з колекції Дніпропетровського художнього музею, презентація-розповідь про стосунки двох українських геніїв Шевченка і Рєпіна, малювання ілюстрацій до віршів Т. Г. Шевченка.

На Дитячій галявині відбувалися майстер-класи з володіння шаблею та списом від дитячої студії козацьких бойових мистецтв “Герць”, майстер-класи з дитячого малюнка, володіння батоном, інтерактиви та руханки. Діти брали участь у конкурсі декламування віршів Тараса Шевченка, за що отримували цінні подарунки та відзнаки.

Новинкою ШеФест цьогоріч стали патріотичні ігри *ШеGames*, участь у змаганнях взяло чотири команди — від волонтерів, села Моринці, міста Звенигородки та Черкас. Першість узяла команда з Моринців, яка отримала подарунки від спонсора фестивалю ТМ “Олком”.

Музична сцена фестивалю відкривалась найбільшою картою України, яка складається з цитат Тараса Шевченка. Інсталяцію до локації винесли волонтери. Цитатами карту наповнювали відвідувачі фестивалю ще 2018 року. Ця інсталяція символізує те, що ми усі різні, але нас об’єднує Тарас Шевченко.

Власн. інф.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosivity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

